

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
KATOLICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA
Katedra teologické etiky a spirituální teologie

Petr Nohel

Pojetí práce v sociálním učení církve

Bakalářská práce

Vedoucí práce: Doc. PhDr. Libor Ovečka, Dr.

Praha 2013

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 29. listopadu 2013

Petr Nohel

Bibliografická citace

Pojetí práce v sociálním učení církve [rukopis] : bakalářská práce / Petr Nohel ; vedoucí práce: Libor Ovečka – Praha, 2013. – 53 s.

Anotace

Bakalářská práce „Pojetí práce v sociálním učení církve“ představuje jednotlivá témata související s problematikou práce a obecně lidské činnosti tak, jak jsou prezentována v jednotlivých sociálních encyklikách od roku 1891 do roku 1991. Každé téma s prací související je podáváno postupně tak, aby bylo možno sledovat jeho vznik, uchopení a vývoj v závislosti na měnících se podmínkách doby. Vidíme, že základní postuláty encyklik zůstávají ve svém obecném rámci kompaktní, jednotliví papežové je však modifikují nebo některé jejich aspekty zdůrazňují, a to podle aktuálních potřeb a požadavků společenského vývoje. Sociální encykliky tak za sto let své existence postihují proměny jednotlivých fenoménů, jako je právo na práci a stávkou, ženská nebo dětská práce, přerozdělování statků, hodnota mzdy nebo spiritualita práce jako podíl člověka na stvoření.

Klíčová slova

sociální učení, sociální encykliky, práce, důstojnost, kapitál, vlastnictví, mzda, migrace

Abstract

The title of this bachelor thesis is „Understanding Work in the Social Teaching of the Church“. Individual topics related to the field of work and general human activity are presented here in accordance with social encyclicals written from 1891 to 1991. Each theme connected to work is presented gradually, so that its genesis, conception and development can be followed, depending on the changeable conditions of each time period. It becomes obvious that the basic postulates of encyclicals stay compact in their general frames, they are, however, modified by different popes. Moreover, each pope puts emphasis on specific aspects of the themes, according to current needs of social evolution. Consequently, social encyclicals show a number of phenomena changing within one hundred years. These are for example: right to work and strike, work of women and children, redistribution of estates, value of earnings or spirituality of work as human contribution to creation.

Keywords

social doctrine, social encyclicals, work, dignity, capital, ownership, earnings, migration

Počet znaků (včetně mezer): 101 392

Poděkování

Za připomínky a doporučení děkuji panu ThLic. Petru Šticovi, Th.D.

Za konzultace, pomoc a vedení práce děkuji panu Doc. PhDr. Liboru Ovečkovi, Dr.

Obsah

Úvod.....	9
1. Encyklika Rerum novarum – nastolení sociálních témat v církvi.....	11
1.1. Soukromé vlastnictví.....	12
1.2. Zisk z bídy druhých a lidská důstojnost.....	12
1.3. Konflikty na pracovišti.....	13
1.4. Ženy v pracovním procesu.....	13
1.5. Sociální otázka.....	14
2. Soukromé vlastnictví a jeho původ.....	17
2.1. Kritika komunismu.....	19
2.2. Kritika kapitalismu.....	21
2.3. Církev nepreferuje konkrétní hospodářský řád.....	22
3. Vlastnictví a kapitál ve vztahu k práci.....	25
3.1. Společný podíl na výsledku práce.....	25
3.2. Odmítnutí extrémních nároků z obou stran.....	26
3.3. Disproporce nárokovaného budoucího prospěchu.....	26
3.4. Lidský rozměr v práci a kapitálu.....	28
4. Lidská důstojnost v pracovním procesu.....	31
4.1. Námezdní a dělnická práce.....	31
4.2. Humanita práce a lidská svoboda.....	32
4.3. Důstojnost lidské práce jako důsledek Božího pověření.....	34
5. Obecný prospěch a role státu.....	37
5.1. Potřeba přerozdělování statků.....	37
5.2. Státní zásahy do hospodářství.....	38
5.3. Nové společenské problémy.....	40
5.4. Podnikatel a příliš zaopatřovací stát.....	42
6. Rodina ve světle práce a postavení ženy.....	45
6.1. Rodina jako zdroj mravního řádu lidské práce.....	45
6.2. Zdravý rozvoj dospívající generace.....	46
6.3. Práce žen.....	46
7. Mzda.....	49
7.1. Hodnota mzdy ve vztahu k produktu.....	49
7.2. Nerovnosti v hodnotách jednotlivých mezd.....	50
8. Migrace za prací.....	53
8.1. Zahraniční prostředky a prostředky investované do zahraničí.....	53
8.2. Fenomén vystěhovalectví.....	53
9. Duchovní rozměr práce.....	57
9.1. Nutnost zabezpečení duchovních statků.....	58
9.2. Relativita vlastnictví ve vztahu k dobru.....	59
9.3. Práce jako podíl člověka na stvoření.....	59
Závěr.....	63
Seznam literatury.....	65
Příloha – Koncentrace témat souvisejících s problematikou práce.....	67

Úvod

Téma práce je v podání papežských encyklik rozsáhlé a nevyskytuje se samostatně. Z podstaty věci s sebou přináší alespoň základní logické přesahy do oblastí zaměstnanosti, rodiny, lidské důstojnosti i současného duchovního významu a pojetí spirituality práce jakožto prostředku k realizaci našeho lidství.

Po přečtení papežských sociálních encyklik a recepci základních témat, která se k lidské práci bezprostředně vztahují, jsem se rozhodl zvolit pro zpracování této bakalářské práce tematické hledisko. Stavím sice v dílčích kapitolách na hledisku chronologickém, které mi přijde nejlogičtější, nicméně z obavy možné tematické roztříštěnosti při výkladu více témat např. z jedné encykliky jsem zvolil raději řazení kapitol dle vybraných témat, jejichž podstatu a vývoj je lépe prezentovat v různých, většinou po sobě následujících papežských dokumentech. Tematické hledisko jsem zvolil také proto, že stejným způsobem je strukturováno i Kompendium sociální nauky církve¹, zatímco chronologické hledisko je vůdčí v rámci jednotlivých kapitol.

Na základě obsahů jednotlivých encyklik, které se přímo dotýkají pracovních témat, jsem si jako základní kapitoly vytyčil následující problematiky:

- Soukromé vlastnictví a zdůvodnění jeho původu
- Vlastnictví a kapitál ve vztahu k práci
- Problematika lidské důstojnosti ve vztahu k práci
- Obecný prospěch a role státu v pracovním procesu
- Rodina ve světle práce včetně postavení ženy
- Mzda
- Migrace za prací
- Duchovní rozměr práce

„Prací označujeme všechna tělesně-energetická, jakož i duchovně-ideová jednání a obstarávání člověka, sloužící k instrumentálně-předmětnému zajištění fyzické existence a její reprodukce. (...) Křesťansko-židovská tradice narozdíl od svého antického okolí

---

¹ IUSTITA ET PAX. *Kompendium sociální nauky církve*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2008, 368 s.

nepohrdala fyzickou prací jako něčím, co ubírá na cti, ale kvalifikovala ji jako základní povinnost každého jednotlivce vůči společnosti.²

---

² RAHNER, Karl – VORGRIMLER, Herbert. *Teologický slovník*. Praha: Zvon, 1996, s. 262

1. Encyklika *Rerum novarum* – nastolení sociálních témat v církvi

V roce 1891 vychází encyklika *Rerum novarum* papeže Lva XIII., jejímž prostřednictvím se církev poprvé vyjadřuje k sociálním problémům doby dokumentem tohoto rázu. Přestože encyklika, jakož i pozdější sociální encykliky, přímo nehodnotí konkrétní projevy a problémy aktuální situace, což je typické až pro projev papeže bl. Jana Pavla II., je cenným výchozím dokumentem pro demonstraci oficiálního církevního stanoviska k různým sociálním otázkám.

Důležitým aspektem těchto sociálních encyklik je také problematika pojetí práce a přístupu k práci, a to zejména proto, že se k nim církev vyjadřuje tímto způsobem poprvé. Papež Lev XIII. v encyklice *Rerum novarum* nastolil několik základních témat, která byla následujícími papeži doplňována; základní zaměření sociálních encyklik na soukromé vlastnictví a vztah práce a kapitálu až po nezaměstnanost a různé formy diskriminace na tomto poli ale zůstává stále zřejmé.

„Lidská individuální i kolektivní činnost, neboli ono nesmírné úsilí, jímž se lidé snaží během staletí zlepšovat své životní podmínky (...), je ve shodě s Božím záměrem.“³

Vzhledem k tomu, že i lidské práci můžeme přiřknout atributy vlastní trvalosti, pravdivosti, hodnoty, zákonů a uspořádání, zjevně se i na ní budou vztahovat ustanovení o autonomii pozemských skutečností. I práci je třeba respektovat jako svébytnou oblast lidské (ale i božské) činnosti, ze které plynou další důsledky pro její posuzování, jako je např. nezbytnost činnosti pro člověka nebo také právo na práci, jak bude i nadále citováno.⁴

Navíc přiznáme-li práci její božský původ, pak „člověk Kristem vykoupený, který se stal v Duchu svatém novým stvořením, může a musí milovat i věci Bohem stvořené“.⁵

---

³ Dokumenty II. vatikánského koncilu. *Gaudium et spes* (pastorální konstituce). 1966, čl. 34

⁴ Srov. Dokumenty II. vatikánského koncilu. *Gaudium et spes* (pastorální konstituce). 1966, čl. 36

⁵ Dokumenty II. vatikánského koncilu. *Gaudium et spes* (pastorální konstituce). 1966, čl. 37

1.1. Soukromé vlastnictví

První problém, který s pojetím práce integrálně souvisí, a který se ve zmíněné encyklice objevuje, je problém s definicí a původem soukromého vlastnictví. Papež tuto problematiku uvádí připomenutím biblického poselství k užívání veškeré země a jejího bohatství lidskému rodu⁶. Zároveň osvětluje, že toto předání země do rukou lidského pokolení neznamena ipso facto popření soukromého vlastnictví. Lev XIII. zde jen naznačuje přístup k rozeznávání osob, které disponují buď soukromým vlastnictvím, nebo potenciálem k práci, což dále rozvíjí pozdější sociální encykliky.⁷

Papež připomíná, že také člověk, který přímo nevlastní půdu, má rovněž zajištěny hodnoty ke svému životu – a to právě prostřednictvím své práce, neboť plody země, které přetváří svojí činorodou aktivitou, smění poté za mzdu. Nezmiňuje se sice ještě výslovně o dalších výrobních prostředcích, ale již z této encykliky je patrná dichotomie nároku na plody práce, které i v následujících dokumentech kolísají. Papež říká, že: „Strpí však spravedlnost, aby se někdo zmocnil a používal toho, na čem jiný v potu tváře pracoval? Účinky jsou za příčinou, která je způsobila; je tedy správné, aby plody práce náležely těm, kdo pracovali.“⁸. Zatím ale ještě neřeší teoretický spolunárok vlastníků a pracovníků na výsledný produkt práce.

1.2. Zisk z bídy druhých a lidská důstojnost

Přestože *Rerum novarum* nepracuje ještě se společenským kontextem, ve kterém se později budoucí papežové snažili naznačit podmínky pro tzv. spravedlivou mzdu, s tímto konkrétním pojmem již operuje. Papež se snaží vzájemný vztah zaměstnanců a zaměstnavatelů představit jako výhodný pro obě strany a rovněž požadavky, které klade ve prospěch zaměstnanců, prezentuje jako v budoucnu výhodné i pro samotné zaměstnavatele. Kromě zmíněné spravedlivé mzdy představuje tímto způsobem rovněž dostatečný čas k odpočinku⁹ a nakonec také i příležitost ke vzdělávání zaměstnanců¹⁰.

---

⁶ Srov. IUSTITA ET PAX. *Kompendium sociální nauky církve*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2008, s. 175-179

⁷ Srov. LEV XIII. *Rerum novarum* (sociální encyklika). 1891, čl. 7

⁸ LEV XIII. *Rerum novarum* (sociální encyklika). 1891, čl. 8

⁹ Srov. LEV XIII. *Rerum novarum* (sociální encyklika). 1891, čl. 32

¹⁰ Srov. LEV XIII. *Rerum novarum* (sociální encyklika). 1891, čl. 36

Zároveň se vyslovuje pro odstranění objektivních překážek pro kvalitní výkon práce, které vznikají nerespektováním vybraných lidských specifíků zaměstnavateli. Zmiňuje tak nejen práci, která není v silách zaměstnanců, ale rovněž práci, které neodpovídá věku nebo pohlaví zaměstnanců. Papež k tomu dodává: „Však ať mají bohatí a zaměstnavatelé na paměti, že utlačovat pro svůj zisk nuzné a ubohé a těžit z cizí bídy je těžkým proviněním proti Božím zákonům i lidskému právu“¹¹.

1.3. Konflikty na pracovišti

Lev XIII. ale nevyjadřuje explicitně svoji podporu tehdejšími stávkujícím zaměstnancům; jeho projev je v této věci zaměřen v první řadě na prevenci neshod na pracovišti. Doporučuje využití takových možností ze strany zaměstnavatele, aby k vyjádření nespokojenosti pracovníků v nejlepších případech vůbec nedocházelo; dodává ale, že příčinou vynuceného kolektivního přerušení pracovních úkonů bývá často přesvědčení zaměstnanců z krácení mzdy nebo jejich dlouhá a namáhavá práce¹², která nebývá jejich silám úměrná.

Tento názor je v církvi s postupem času patrný i dále, jak ukazuje např. konstituce *Gaudium et spes*: „Vzniknou-li hospodářsko-sociální spory, je třeba zaměřit úsilí na jejich pokojné vyřešení. Nejdříve se má přistoupit k upřímnému vyjednávání mezi zúčastněnými stranami. Nicméně i v dnešních okolnostech může zůstat stávka nutným, ovšem krajním prostředkem pracujících k obraně vlastních práv a k dosažení spravedlivých požadavků. Co nejdříve je však třeba najít cesty k vyjednávání a k obnovení rozhovorů usilujících o dohodu.“¹³

1.4. Ženy v pracovním procesu

Encyklika *Rerum novarum* nevěnuje této samostatné problematice zásadní místo, nicméně definuje, že všechny práce nejsou určeny pro všechny lidi úplně stejnou měrou. V tomto ohledu zmiňuje papež také práci dětí. Paralelou k dětské práci pak hovoří o práci pro ženy. Papež jasně doporučuje ženám práci v domácnosti jako činnost

¹¹ LEV XIII. *Rerum novarum* (sociální encyklika). 1891, čl. 17

¹² Srov. LEV XIII. *Rerum novarum* (sociální encyklika). 1891, čl. 31

¹³ Dokumenty II. vatikánského koncilu. *Gaudium et spes* (pastorální konstituce). 1966, čl. 68

pro ně nejpřirozenější. Svůj názor obhájí navíc nezbytností takové činnosti pro výchovu dětí, která je prospěšná pro celou rodinu a svým způsobem chrání ženskou důstojnost¹⁴. Později církev hovoří také o nutnosti zabezpečení obživy a důstojnosti osob, které se nacházejí v nesnázích pro svůj věk nebo nemoc¹⁵

1.5. Sociální otázka

„Papežské učitelké texty posuzují potíže, které jsou vyvolávány deficitem spravedlnosti toho kterého sociálního uspořádání. Označení „sociální otázka“ však v procesu rozvoje církevního sociálního učení přesáhlo použití výlučně ve smyslu klasické sociální otázky průmyslového proletariátu 19. století. Stále více zahrnuje i další reprezentativní společenské problémy současnosti.“¹⁶

Kritiku nového hospodářského systému přednáší podle Rauschera Lev XIII. proto, že dělníci se vlivem působení nekontrolovaných tržních sil ocitli bez dosavadních jistot a sociálního zabezpečení. Domnívá se, že důvodem této situace by mohla být změna v přístupu k bohatství. To samo o sobě již není automaticky považováno za důkaz Boží přízně, ale do popředí se spíše dostává otázka, jak bohatý s majetkem nakládá. Zavedením tzv. „svobodné práce“ totiž zároveň dochází k rozpadu dosavadních sociálních struktur, které v panských službách i v cechovních institucích zajišťovali pracujícím nejen ubytování a stravu, ale i péči o celou rodinu. Krytí potřeb pracujících však nebyl pro raný kapitalismus určujícím faktorem.¹⁷

Podle Martinka byl navíc dopad encykliky širší a zasáhl i mimocírkevní kruhy. Vyzdvihuje nejen to, že díky encyklice si mnozí dělníci uvědomili svoji důstojnost a práva, ale také upozorňuje, že sociální učení církve se stalo postupně předmětem

---

¹⁴ Srov. LEV XIII. *Rerum novarum* (sociální encyklika). 1891, čl. 33

¹⁵ Srov. Dokumenty II. vatikánského koncilu. *Gaudium et spes* (pastorální konstituce). 1966, čl. 66

¹⁶ RETHMANN, Albert-Peter. *Sociální encykliky Jana Pavla II. a sociálně-vědní pojetí práce*. In: FIALA, Petr – HANUŠ, Jiří – VYBÍRAL, Jan (eds.). *Katolická sociální nauka a současná věda, Interdisciplinární analýzy sociálních encyklik Jana Pavla II.* Praha: Vyšehrad, 2004, s. 125

¹⁷ Srov. RAUSCHER, Anton. *Soukromé vlastnictví ve službách pracujícího člověka*. Praha: Česká křesťanská akademie, 1995, s. 15

vědecké práce a snah o odborné řešení společenských problémů. V encyklice *Rerum novarum* dokonce vidí předobraz budoucího pracovního práva.¹⁸

---

¹⁸ Srov. MARTINEK, Cyril. *Cesta k solidaritě. Nástin sociálního učení církve*. Svitavy: Trinitas, 1998, s. 72

2. Soukromé vlastnictví a jeho původ

Soukromé vlastnictví se stalo jedním ze základních témat prvních papežských sociálních encyklik. Mezi logické impulzy k jeho zpracování můžeme jistě přiřadit i rodící se ideologie socialismu a kapitalismu a jejich prosazování zásadně odlišných pohledů v této otázce. Již pět let po vydání encykliky *Rerum novarum* vyšla i v našich zemích publikace „Soukromé vlastnictví. Dvě sociologických studií“, která z encykliky hojně čerpala, a která se, na rozdíl od ní, věnovala výučně fenoménu vlastnictví. Již v úvodu autoři praví: „Jest tedy naší úlohou, dokázati oproti socialismu oprávněnost a nutnost vlastnictví soukromého, oproti liberalismu pak stanoviti zavržitelnost vlastnictví naprosto svobodného.“¹⁹ Celé dílo se nese v souhlasném duchu s papežským dokumentem a vlastnické právo pojímá jako odvozené od absolutního práva Božího takto: „Jenom Bůh má původní, úplně neodvislé a nezadatelné právo vlastnické všech věcí. I člověk má sice opravdové právo vlastnické v relaci k ostatním lidem; avšak v poměru k Bohu jest právo to odvozené a trvale závislé, člověk pak sám jest lenníkem a správcem Božím.“²⁰

„Nedorozumění a překrucování toho, co uvedl Lev XIII. o právu na majetek, přimělo Pia XI., aby se ve své encyklice znovu podrobně zabýval vlastnictvím a vlastnickým právem. Tak nevyhnutelně vznikl matoucí dojem, že přednostními tématy sociálního učení církve jsou vlastnictví a vlastnické právo. Že Pius XI. zdůrazňuje hlavně sociální vázanost vlastnictví a povinnosti vlastníků, nevzbudilo náležitou pozornost nebo bylo schválně přehlíženo.“²¹

Zatímco papež Lev XXIII. v encyklice *Rerum novarum* konstatuje, že soukromé vlastnictví samo o sobě jako institut není předmětem církevní kritiky nebo by zasluhovalo podrobnějšího rozboru²², papež Pius XI. odvozuje platnost tohoto institutu ze způsobu jeho vzniku v první kapitole své encykliky *Quadragesimo anno* z roku 1931, která nese název „Jaká dobrodiní vzešla z *Rerum novarum*“; konkrétně se jedná o

¹⁹ TUMPACH, Josef – PODLAHA, Antonín. *Soukromé vlastnictví. Dvě sociologických studií*. Praha: Cyrillo-Methodějská knihtiskárna a nakladatelství V. Kotrba, 1898, úvod

²⁰ TUMPACH, Josef – PODLAHA, Antonín. *Soukromé vlastnictví. Dvě sociologických studií*. Praha: Cyrillo-Methodějská knihtiskárna a nakladatelství V. Kotrba, 1898, s. 14

²¹ MARTINEK, Cyril. *Cesta k solidaritě. Nástin sociálního učení církve*. Svitavy: Trinitas, 1998, s. 77

²² Srov. LEV XIII. *Rerum novarum* (sociální encyklika). 1891, čl. 7

odstavec „Právní důsledky nabývání vlastnictví“. Papež zde konstatuje, že původním zdrojem soukromého vlastnictví byl prostý zábor věci. Přestože v době vzniku encykliky nepatřil již tento typ nabývání vlastnického práva k běžné praxi, je údajně historicky nezpochybnitelný, jestliže splňuje papežem zmiňované podmínky – totiž „(...) i když někteří zastávají opačný názor, nikomu se neděje křivda, když si někdo přisvojí věc, která již nebo ještě nikomu nepatří“²³.

Toto konstatování zároveň uzavírá systematický přístup papežů k problematice soukromého vlastnictví. Objevuje-li se v dalších pozdějších sociálních encyklikách, pak jen jako součást či doplnění jiného pojednávaného tématu. Vzhledem k tomu, že církev jasně deklarovala jak v *Rerum novarum*, tak v *Quadragesimo anno*, že soukromé vlastnictví není předmětem jejího zájmu jakožto relativní kategorie, a protože i další papežové nikdy tento institut nezpochybnili, nebylo již zapotřebí soukromé vlastnictví dále znovu obhajovat nebo oprávněnost jeho existence v dalších encyklikách opět zdůvodňovat.

S odkazem na výše uvedené a spolu s odkazem na encykliku *Mater et Magistra* pak ve vztahu k soukromému vlastnictví připouští ještě konstituce *Gaudium et spes* možnost vyvlastnění majetku. Výslovně se zde zdůrazňuje, že soukromý majetek ze své povahy nevyklučuje existenci dalších odlišných forem veřejného vlastnictví. Možnost zestátnění pak sice následně konstituce povoluje, ale zřetelně deklaruje, že je k němu možné přistoupit pouze v pravomoci zmocněné autority a navíc pouze v situaci, která tento právní akt přímo vyžaduje ve prospěch obecného blaha. Nadto dodává, že vyvlastnění je možné provést pouze za spravedlivou náhradu předchozímu majiteli. Z toho zároveň plyne, že takto deklarovaná možnost vyvlastnění není nijak v rozporu s dříve projevenou nezpochybnitelností soukromého vlastnictví. Podmínka náhrady navíc institut vyvlastnění staví spíše do pozice obchodního vztahu, než aby jej zdůvodňovala např. jako akt ideologického charakteru.²⁴

---

²³ PIUS XI. *Quadragesimo anno* (sociální encyklika). 1931 čl. 52

²⁴ Srov. Dokumenty II. vatikánského koncilu. *Gaudium et spes* (pastorální konstituce). 1966, čl. 71

„Jednou provždy je nezměnitelné jen toto: vlastnictví nebo vlastnické právo je tu proto, aby člověk co nejlépe užíval pozemských statků. A tak vlastnické právo je vlastně prováděcí nařízení k nezměnitelnému základnímu zákonu Božímu.“²⁵

Rauscher ovšem upozorňuje, že: „U vlastnictví nejde prostě o věci, o množství statků, ale o právo, o mravní oprávnění k disponování a s tímto právem nerozlučně spojenou povinnost a odpovědnost lidské osoby při užívání materiálních statků a zacházení s nimi.“²⁶

„Křesťanská tradice nikdy nehájila právo na soukromý majetek jako absolutní a neporušitelnou zásadu, protože toto právo je podřízeno všeobecnému právu všech lidí na užívání pozemských statků. Pro vlastnictví výrobních prostředků existuje jen důvod: aby sloužily práci.“²⁷

2.1. Kritika komunismu

Martinek souhlasí s myšlenkami bl. Jana Pavla II. v encyklice *Centisimus annus*, že hlavním omylem kolektivismu je utlumení iniciativy lidí na úkor kolektivní byrokracie, což obohaceno o porušování lidských práv vedlo jasně k neschopnosti udržet takovýto hospodářský systém. Rovněž souhlasem se pak vyjadřuje k papežovu názoru, že lidskou svobodu není možno zredukovat na pouhý tlak nutnosti, v jehož důsledku k pádu socialistických režimů přispěla významnou měrou také duchovní prázdnota vyvolaná ateismem.²⁸

I Peschke si všímá rozsáhlé rezignace na iniciativu v marxistickém systému. Vyjmenovává i její důsledky jako: „pasivita pracujících, jejich malý zájem o vykonávanou práci, plýtvání při využívání vzácných zdrojů, nedbalé zacházení se stroji a nástroji, ubohá tvořivost, mnoho omylů v plánování spojených s nedostatkem nebo

---

²⁵ MARTINEK, Cyril. *Cesta k solidaritě. Nástin sociálního učení církve*. Svitavy: Trinitas, 1998, s. 78

²⁶ RAUSCHER, Anton. *Soukromé vlastnictví ve službách pracujícího člověka*. Praha: Česká křesťanská akademie, 1995, s. 36

²⁷ MARTINEK, Cyril. *Cesta k solidaritě. Nástin sociálního učení církve*. Svitavy: Trinitas, 1998, s. 99-100

²⁸ Srov. MARTINEK, Cyril. *Cesta k solidaritě. Nástin sociálního učení církve*. Svitavy: Trinitas, 1998, s. 110

naopak přebytkem zboží a obecně těžkopádný hospodářský vývoj“.²⁹ Kritizuje také obhajobu násilí jako nevyhnutelného kroku k údajně lepšímu a spravedlivějšímu světu a převedení důležitého vlastnictví na stát, což vyúsťuje pro lidská práva nebezpečnou hrozbou koncentrace moci.³⁰

Rauscher souhlasí s Marxem v tom, že zásadním problémem kapitalistického hospodářství je odtržení dělníka od výsledků práce a následné vykořisťování pracovníků mzdou vyplácenou na hranici životního minima. Nesouhlasí s ním však v tom, že problém tohoto stavu spočívá již v samotné existenci soukromého vlastnictví, a jeho řešením je tedy systematická likvidace vlastnictví nekolektivního.³¹ Dále upozorňuje, že v bibli není žádný náznak hodnocení majetku jako něčeho nedobrého nebo závadného, co by mělo být odstraněno. V otázce oprávněnosti existence soukromého vlastnictví pak připomíná, že sedmé přikázání zní: Nepokradeš! a celé Desatero končí přikázáním pro nedovolenou touhu po cizích statcích.³²

Věnuje se také nekritickému čtení Skutků apoštolů³³, kde se uvádí, že nikdo z jeruzalémských netrpěl nouzi, protože křesťané prodávali své domy a pole a z výtěžku pak bylo vypláceno potřebným. Upozorňuje v této souvislosti na neoprávněnost využívání izolovaných biblických veršů k podoře určité ideologie. Jako protiklad staví jiné biblické místo³⁴, kde se udává, že se křesťané scházeli v soukromých domech, aniž se ovšem tyto domy staly vlastnictvím této prvotní obce nebo aniž by bylo nutné je prodávat.³⁵

„Komunismus se vlastně nezaměřuje na společné vlastnictví spotřebního a užitkového zboží, nýbrž na kolektivní pracovní a výrobní struktury dané společným vlastnictvím výrobních prostředků a půdy, na kolektivní hospodaření. (...) Křesťané

---

²⁹ PESCHKE, Kare-Heinz. *Hospodářství z křesťanského pohledu*. Praha: Česká křesťanská akademie, 1996, s. 24

³⁰ Srov. PESCHKE, Kare-Heinz. *Hospodářství z křesťanského pohledu*. Praha: Česká křesťanská akademie, 1996, s. 25

³¹ Srov. RAUSCHER, Anton. *Soukromé vlastnictví ve službách pracujícího člověka*. Praha: Česká křesťanská akademie, 1995, s. 10

³² Srov. RAUSCHER, Anton. *Soukromé vlastnictví ve službách pracujícího člověka*. Praha: Česká křesťanská akademie, 1995, s. 12

³³ Sk 4,32-25 nebo Sk 2,44n

³⁴ Sk 2,46; 12-12

³⁵ Srov. RAUSCHER, Anton. *Soukromé vlastnictví ve službách pracujícího člověka*. Praha: Česká křesťanská akademie, 1995, s. 16

v Jeruzalémské obci nedospěli k tomu, aby se společně starali o pole a kolektivně je obdělávali (...) Ve smyslu Kristova požadavku na bohatého mládence – to, co měli, sdíleli s ostatními.³⁶

„Rychle se šířící starost a péče o chudé a potřebné v prvotní církvi je jistě důkazem živé lásky k bližnímu, ale i poukazem na existenci soukromého majetku a na to, že nebyl od prvopočátku podezříván. Na této základní myšlence nemění ani mnohé výroky apoštola Jakuba³⁷, který ve smyslu Ježíšových slov promlouvá do svědomí bohatým tvrdého srdce, protože shromažďují pomíjivé poklady.“³⁸

2.2. Kritika kapitalismu

„V novověku dostává práce zcela nový význam. Coby závislá práce se stává zbožím, dělník prodává svůj čas, který je monetárně ohodnocen jako náklady. Práce je vytržena z rodinného života a sociálních vazeb obce a společenství, stává se samostatnou zkušeností. Je spojena s pevnou pracovní dobou a stává se novou disciplínou. Výsledek pracovního procesu, vyrobené zboží, se stává na základě mocenských vztahů výhradním majetkem podnikatele. Dělníkovi připadá pouze sjednaná mzda, nikoli podíl na celkové produkci. Lidé už se nechápou jako solidární společnost, jak tomu bylo dříve v domácích hospodářstvích“.³⁹

Peschke souhlasí se bl. Janem Pavlem II. v kritice takového kapitalismu, ve kterém nemá hospodářská svoboda pevný řád. Je proto nutno dát jí do služeb lidské svobody, která má však i své nepominutelné náboženské a etické těžiště.⁴⁰ V určitém ohledu se liberálního kapitalismu zastává. Oceňuje jeho zásluhu poznání významu svobody pro podnikání i rozvoj tvořivého hospodářství. Dokonce jej svým způsobem hodnotí jako povzbuzení pro odmítnutí konzumu a zaměření se k tvůrčím aktivitám, kritizuje jej však na druhé straně také pro jeho přecenění významu nabídky a poptávky, který bez korekcí

---

³⁶ RAUSCHER, Anton. *Soukromé vlastnictví ve službách pracujícího člověka*. Praha: Česká křesťanská akademie, 1995, s. 16

³⁷ Jk 5,3nn

³⁸ RAUSCHER, Anton. *Soukromé vlastnictví ve službách pracujícího člověka*. Praha: Česká křesťanská akademie, 1995, s. 17

³⁹ ASSLÄNDER, Friedrich – GRÜN, Anselm. *Práce jako duchovní úkol*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2011, s. 32-33

⁴⁰ Srov. MARTINEK, Cyril. *Cesta k solidaritě. Nástin sociálního učení církve*. Svitavy: Trinitas, 1998, s. 111

vede v důsledku k odmítání etických norem, čímž zároveň redukuje smysl samotného hospodářství na pouhou otázku zisku.⁴¹

„Oproti kapitalistickému systému církev stále znovu zdůrazňuje přednost práce před kapitálem. Nadřazení práce kapitálu pojal papež bl. Jan Pavel II. také jako „primát člověka před věcí“. Kritizuje „omyl ekonomismu“, který oddělil kapitál od práce a viděl v nich protiklady.“⁴²

2.3. Církev nepreferuje konkrétní hospodářský řád

„Hospodářství je uspokojování lidských potřeb statků a služeb. Jeho cíl však nespočívá jen v pokud možno optimálním užití omezených zdrojů (...) ale v zajištění materiálních předpokladů pro lidsky důstojný rozvoj osoby.“⁴³

„Pro církev zůstanou akceptovatelné různé druhy hospodářského řádu. Není jejím úkolem konkrétně předepisovat, pro který z nich se má ta která země rozhodnout. Skutečnost, že církev žila v různých hospodářských řádech, ale neznamená, že všechny tyto řády stejnou měrou schvaluje. Protože sama nemá politický vliv na volbu těchto systémů, je často nucena koexistovat s takovými formami hospodářského a společenského uspořádání, s nimiž ve světle své vlastní sociální nauky jednoznačně nesouhlasí.“⁴⁴

Proto také Spieker doplňuje, že antropologické zaměření katolického sociálního učení ovšem předpokládá primárně takový hospodářský řád, který bude svobodný. Odstup církve od různých forem hospodářských řádů tak nebude stejný.⁴⁵

---

⁴¹ Srov. PESCHKE, Kare-Heinz. *Hospodářství z křesťanského pohledu*. Praha: Česká křesťanská akademie, 1996, s. 20

⁴² ASSLÄNDER, Friedrich – GRÜN, Anselm. *Práce jako duchovní úkol*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2011, s. 32

⁴³ SPIEKER, Manfred. *Katolická sociální nauka a sociální tržní hospodářství*. Praha: Česká křesťanská akademie, 1996, s. 9

⁴⁴ PESCHKE, Kare-Heinz. *Hospodářství z křesťanského pohledu*. Praha: Česká křesťanská akademie, 1996, s. 17

⁴⁵ Srov. SPIEKER, Manfred. *Katolická sociální nauka a sociální tržní hospodářství*. Praha: Česká křesťanská akademie, 1996, s. 35

„Katolická sociální nauka si je vědoma, že hospodářský řád není dosažitelný pouhými principy řádu. Vedle jasných cílů a principů řádu je třeba angažovanosti křesťanů v rolích podnikatelů, zaměstnanců, odborových funkcionářů nebo politiků. Taková angažovanost ovšem není závislá pouze na víře, ale také na odbornosti, na profesní kompetenci.“ Nadto vybízí také laiky, aby se právě kvalitou své profesní angažovanosti stali svědectví víry v oblasti hospodářské.⁴⁶

Cíle hospodářské činnosti, které jsou určeny existenciálními cíli člověka, jsou podle Messnera: sebezáchova, sebezdokonalování, manželství a výchova dětí, péče o blaho bližních, společenské svazky a oddanost oboru v jeho transcendentní formě, zvláště prostřednictvím spojení s Bohem.⁴⁷

„Pro mezinárodní hospodářské vztahy jsou významné především následující zásady katolické sociální nauky: 1. Zajištění lidské důstojnosti, tj. antropocentrická orientace, 2. univerzální určení statků, které zahrnuje angažovanost v zájmu chudých, 3. jednota lidstva, která předpokládá transnacionální obecné blaho.“⁴⁸

---

⁴⁶ SPIEKER, Manfred. *Katolická sociální nauka a sociální tržní hospodářství*. Praha: Česká křesťanská akademie, 1996, s. 37

⁴⁷ Zde PESCHKE, Kare-Heinz. *Hospodářství z křesťanského pohledu*. Praha: Česká křesťanská akademie, 1996, s. 13-14 rozšiřuje typologii cílů dle MESSNER, Johan. *Das Naturrecht*, s. 42

⁴⁸ SPIEKER, Manfred. *Katolická sociální nauka a sociální tržní hospodářství*. Praha: Česká křesťanská akademie, 1996, s. 69

3. Vlastnictví a kapitál ve vztahu k práci

Velkým tématem, které bylo pojednáno ve většině sociálních encyklik⁴⁹, je pak problém vlastní lidské činnosti ve vztahu k vlastnictví – ať již vlastnictví výrobních prostředků, vlastnictví pro vlastnictví nebo bezpracný příjem z pozice vlastníka vyplývající⁵⁰.

3.1. Společný podíl na výsledku práce

Papež Pius IX. v encyklice *Quadragesimo anno* (1931) zdůrazňuje další silný aspekt, který na vlastnictví přímo staví. Sice to, že práce, kterou koná dotyčný ve svém vlastním jménu (tedy na svém vlastnictví) a za předpokladu, že touto činností nabývá původní věc nové formy nebo vyšší hodnoty, pak i příslušný pracovník, který tuto hodnotu svojí prací způsobil, má právo na užívání plodů, které z této námahy vzešly.⁵¹ Jak uvidíme později, má tento přístup velké důsledky pro další argumentaci pozdějších papežů, kteří se pravidelně odvolávají na práva vzešlá z přímé pracovní činnosti ve vztahu k vytváření vyšších hodnot z původních materiálů.

Papež nicméně nezůstává pouze u konstatování pracovníkova nároku a ihned v druhé kapitole nazvané „Kapitál a práce“ se blíže dotýká práce odpoutané od vlastnictví. Do jiného světla ve vztahu ke zvelebování věci v přímém pracovníkově vlastnictví staví práci konanou na vlastnictví někoho jiného, přičemž velký zájem věnuje práci konané na zdrojích přímo vlastněných státem. Dovolává se přitom papeže Lva XIII. a jeho výroku „Svatá pravda, že národní bohatství nevzniká odjinud než z práce dělnické“^{52, 53}.

Pius XI. však již zde pokládá základní princip rovnosti či přiměřenosti mezi vlastnictvím kapitálu a vlastní práce v jeho rámci. Vyzývá k užívání přírodních zdrojů

---

⁴⁹ Problematice práce ve vztahu k vlastnictví se věnují vlastně všechny sociální encykliky, pouze v *Pacem in terris* (1963), *Populorum progressio* (1967) a *Centesimus annus* (1991) nepředstavují samostatné tematické oddíly.

⁵⁰ Srov. IUSTITIA ET PAX, *Kompendium sociální nauky církve*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2008, s. 185-199

⁵¹ Srov. PIUS XI. *Quadragesimo anno* (sociální encyklika). 1931 čl. 52

⁵² LEV XIII. *Rerum novarum* (sociální encyklika). 1891, čl. 27 v textu: PIUS XI. *Quadragesimo anno* (sociální encyklika). 1931 čl. 53

⁵³ Dnes již nedefinujeme dělnickou práci jako primární zdroj národního bohatství; fenomén dělnické práce nicméně spadá do období vzniku této encykliky, a byl navíc aktuální prakticky po většinu 20. století.

jako výrobních prostředků, ovšem podle správného řádu věcí. Soukromé vlastnictví podtrhuje tvrzením „každá věc má svého pána“, dodává ovšem, že u člověka, který nepracuje na svém vlastnictví, je třeba spojit práci jednoho s výrobními prostředky druhého, protože každá složka zvlášť by nikdy nedosáhla kýženého efektu. Kapitulu uzavírá definicí nespravedlnosti⁵⁴ jako stavu, ve kterém si výsledek díla přisvojuje vždy jen jeden ze zmíněných činitelů, čímž zcela přehlídá přínos toho druhého.⁵⁵

3.2. Odmítnutí extrémních nároků z obou stran

V odstavci „Protiprávní nároky kapitálu“ pak upřesňuje nespravedlnosti, které přítomná doba přináší z pohledu nevyváženosti činitelských podílů na výsledku práce. V úvodu papež kritizuje přehnané nároky kapitálu na neúměrně velký podíl na výsledném zisku⁵⁶, přičemž konstatuje, že takový nárok je třeba odmítnout jako teorii liberálů.⁵⁷ Aktuálně se však staví i proti dobovým teoriím opačného argumentačního rámce, které považují za chtěné, aby veškerý výnos z předmětné činnosti připadl dělnictvu. Oba pohledy nazývá „vymyšlenými mravními postuláty“ – principiálně odmítá rovněž znárodňování.⁵⁸

3.3. Disproporce nárokovaného budoucího prospěchu

Třicet let, které uplynuly mezi vydáním encykliky *Quadragesimo anno* (1931) a *Mater et Magistra* (1961) způsobilo posun v chápání některých konsekvencí ve vztahu k budoucím nárokům. Papež bl. Jan XXIII. v poslední jmenované encyklice přímo definuje, že „Příjem z práce má být větší než příjem z kapitálu, protože práce je cennější než bohatství vnějších statků“⁵⁹. Ani tento posun však neznamená přímý obrat v dosavadní argumentaci předchozích papežů, neboť ti se pouze vyjadřovali k zastoupení obou složek při dělbě zisku, ale nestanovovali žádné konkrétní podíly, což koneckonců nečiní ani bl. Jan XXIII., byť zdůrazňuje svoji jistou preferenci.

---

⁵⁴ Srov. IUSTITIA ET PAX, *Kompendium sociální nauky církve*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2008, s. 138

⁵⁵ Srov. PIUS XI. *Quadragesimo anno* (sociální encyklika). 1931 čl. 53

⁵⁶ Srov. PIUS XI. *Quadragesimo anno* (sociální encyklika). 1931 čl. 54

⁵⁷ Přestože liberalismus ani pojem liberál nedefinuje Pius IX. explicitně, cítíme, že obsah pojmu byl chápán v různých obdobích v odlišných konotacích.

⁵⁸ Srov. PIUS XI. *Quadragesimo anno* (sociální encyklika). 1931 čl. 55

⁵⁹ JAN XXIII. *Mater et Magistra* (sociální encyklika). 1961, předmluva

K tomuto pravidlu se v průběhu encykliky vrací ještě dvakrát (pokaždé z trochu jiného pohledu). Přidává totiž k tradičním výchozím bodům kapitálu a práce ještě vzdělání a zdůrazňuje, že mnoho lidí díky vědeckotechnickému pokroku a menším reálným obavám o budoucnost upřednostní získání vědomostí na úkor možného majetkového zisku. „Více si cení výdělek, který plyne z práce a práv s ní souvisících, než příjem z kapitálu nebo práv na něm založených“.⁶⁰ Obecně ale hodnotí pokrokovou dobu kladně, krátce se na tomtéž místě zmiňuje o soukromém vlastnictví jako o právu trvalém, tedy platném v každé době.⁶¹

Naposledy se dotýká většího nároku pracovníků ve vztahu k výsledkům práce v zemědělské výrobě. Na jejím příkladu definuje odměnu jako přiměřenou cenu zemědělských výrobků – tedy spíše jako preferovaný podíl za rolníkovu práci⁶² než jako výnos vloženého kapitálu.⁶³

Podle Martinka znamenalo právě vydání encykliky *Mater et Magistra* zásadní zlom v internacionalizaci zásad sociálního učení církve. Za důležité považuje především to, že se podařilo sociální otázku vztáhnout k dalším skupinám a vrstvám společnosti a přestala tak být vnímána jako záležitost čistě dělnická. Kladně také hodnotí obhajobu principu subsidiarity a hospodářského blahobytu národa, jehož kritériem by měla být míra spravedlnosti při distribuci majetku, nikoliv jen objem zboží na trhu. Martinkově pozornosti pak neušlo ani pastorační zaměření encykliky. Všimá si totiž, že zatímco předchozí papežové argumentovali ve svých encyklikách především teologicky a zaměřovali se na obhajobu a objasnění základních principů, bl. Jan XXIII. již na těchto principech může stavět, a začíná s argumentací empiricko-sociologickou. Vyznění encykliky je tak praktičtější a sociální učení je otevřeno dalšímu vývoji.⁶⁴

---

⁶⁰ JAN XXIII. *Mater et Magistra* (sociální encyklika). 1961, čl. 106

⁶¹ Srov. JAN XXIII. *Mater et Magistra* (sociální encyklika). 1961, čl. 109

⁶² Srov. IUSTITIA ET PAX, *Kompendium sociální nauky církve*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2008, s. 197

⁶³ Srov. JAN XXIII. *Mater et Magistra* (sociální encyklika). 1961, čl. 135

⁶⁴ Srov. MARTINEK, Cyril. *Cesta k solidaritě. Nástin sociálního učení církve*. Svitavy: Trinitas, 1998, s. 79-80

3.4. Lidský rozměr v práci a kapitálu

V encyklice *Mater et Magistra* klade papež bl. Jan XXIII. velký důraz na zachování životní úrovně, a to takové, ze které by mohla těžit i další generace. Papež proto vítá takové zásahy státu do národního hospodářství, které umožňují stanovit přiměřené mzdy v poměru k cenám zboží, aby se tím odstranily nebo alespoň omezily rozdíly nerovnosti v rámci jednotlivých odvětví. Papež také podporuje jakékoliv snahy, jejichž výsledkem je zaměstnání co možná největšího počtu dělníků, aby nedocházelo ke vzniku privilegovaných (i když třeba zaměstnaných) skupin obyvatelstva⁶⁵.

Rozměr člověka a lidství v jeho současné podobě přinesl do problematiky vztahu práce a kapitálu ale až papež bl. Jan Pavel II. v encyklice *Laborem exercens* z roku 1981. V ní zastává názor, že rozpor nároku, který sledujeme v jisté rivalitě mezi vlastnictvím kapitálu a vlastnictvím možnosti vykonávat práci, nemá svůj původ ve struktuře⁶⁶. Právý důvod tohoto rozporu vidí papež v přehlížení cíle, ke kterému směřují oba typy vlastnictví – a to člověka, kterému mají všechny tyto prostředky sloužit. Do souboje práce a kapitálu tak vnáší nový rozměr, který se pohybuje také na bipolární ose, ovšem mezi póly osobou a věcí. Tímto postojem sice zároveň přiznává práci prvenství před kapitálem, ale má pro toto konstatování svůj důvod v deklarované přednosti osoby před věcí. „(...) dbalo se v ní především o možnost co největšího rozmnožování hmotného bohatství neboli prostředků, a přehlížel se cíl: člověk, kterému mají tyto prostředky sloužit. Tento praktický omyl postihl především lidskou práci, postihl pracujícího člověka a vyvolal morálně oprávněnou sociální reakci“⁶⁷.

Toto tvrzení nadále posiluje konstatováním způsobu nabývání vlastnictví, které vidí především v práci. Dále vyčítá fenoménu vlastnictví pro vlastnictví jeho nepřínosnost a připomíná, že všechny statky jsou v základu určeny všem a všichni také mají právo jich užívat. Zdůrazňuje, že církev nikdy nechápala ve svém učení vlastnictví jako protiklad práce.⁶⁸

---

⁶⁵ Srov. JAN XXIII. *Mater et Magistra* (sociální encyklika). 1961, čl. 79

⁶⁶ Srov. JAN PAVEL II. *Laborem exercens* (sociální encyklika). 1981, čl. 13

⁶⁷ JAN PAVEL II. *Laborem exercens* (sociální encyklika). 1981, čl. 13

⁶⁸ Srov. JAN PAVEL II. *Laborem exercens* (sociální encyklika). 1981, čl. 14

„Všechny dřívější encykliky pojednávaly o otázkách týkajících se lidské práce. Tato encyklika však pojednává o práci jako takové. A to je novinka! Lze to vyjádřit i takto: Všechny dosavadní encykliky pojednávaly o bídě a těžkostech způsobených poměry, jimiž trpěli především ti, kdo žili jen ze své práce. Všechny tyto dokumenty se snažily o spravedlivé řešení těchto těžkostí. Tato encyklika si však klade otázku, co vůbec lidská práce je a jaké závazky z toho plynou pro pracující, nejen za těch či oněch časově podmíněných okolností, ale všude, v každé době, jen z toho důvodu, že to je lidská práce. Člověk však nepracuje jen jako jednotlivec, ale vždy též jako člen lidské společnosti. V tomto smyslu zdůrazňuje papež osobní charakter lidské práce, protože „osoba“ znamená víc než individuum. Podle sv. Otce „je práce klíčem k celé sociální otázce.“ Důležitost encykliky také podtrhuje fakt, že papež zde nevystupuje primárně jako ten, který učí, ale jako ten, který se sám nechá poučit a pro své sociální učení rád využije závěry odborných grémií.⁶⁹

3.5. Solidární rozměr

V pozdější encyklice *Sollicitudo rei socialis* z roku 1987 posouvá papež bl. Jan Pavel II. tento lidský rozměr⁷⁰ ještě dále, když bez ohledu na typ vlastnictví vyzývá všechny lidi, zejména ty, kteří mají ve společnosti vyšší postavení, aby se cítili ochránci slabších a vyrovnávali tak nespravedlnosti dobrovolnou pomocí těmto skupinám obyvatel. Podstatné je, že zároveň vyzývá i slabší články společnosti, aby se do tohoto procesu také aktivně zapojili a nestali se tak pouze pasivními příjemci a nepůsobili destruktivně, ale naopak spolupracovali v témže duchu solidarity.⁷¹

Hovoří-li pak tato encyklika o pomoci rozvojovým zemím, pak si Molitor všímá určitého paradoxu. Souhlasí se bl. Janem Pavlem II. v tom, že průmyslové národy skutečně diskriminují rozvojové země nejrůznějšími dovozními omezeními, z ekonomického hlediska však nechápe jeho kritiku zaměřenou proti dalšímu prodávání takto nakoupeného zboží v jiných částech světa. Zatímco papež v tom spatřuje nespravedlnost a obohacování se na úkor rozvojových zemí, Molitor to vnímá jako pomoc rozvojovým zemím, protože již samotný nákup pomáhá jejich exportu. Proto

⁶⁹ MARTINEK, Cyril. *Cesta k solidaritě. Nástin sociálního učení církve*. Svitavy: Trinitas, 1998, s. 97

⁷⁰ Srov. IUSTITIA ET PAX, *Kompendium sociální nauky církve*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2008, s. 27-30

⁷¹ Srov. JAN PAVEL II. *Sollicitudo rei socialis* (sociální encyklika). 1987, čl. 39

tento způsob nákupu považuje za legitimní do doby, než se v rozvojových zemích samotných vytvoří odpovídající obchodní infrastruktura.⁷²

Na tomto vývoji je pak zcela patrné, že jednotlivé sociální encykliky doplňují a rozšiřují téma kapitálu a vlastnictví a tím mu přidávají další hodnoty a smysl. Můžeme tak postihnout vývoj problematiky, která se zpočátku zaměřuje na definici, původ a obhajobu existence soukromého vlastnictví⁷³, pokračuje přes vymezení rolí a funkcí kapitálu na jedné a lidské práce na druhé straně, dále přes vytyčení a obhajobu důležitosti jednoho nebo druhého prvku⁷⁴, až po lidský a solidární rozměr postavení práce ve výrobním procesu, který původní třecí plochy staví do nového světla a který je schopen vnést do řešených problémů další prvek, jenž původní problém částečně neutralizuje⁷⁵.

Navíc je v těchto požadavcích směřujících k celkové humanizaci pracovního procesu nutné vzít v úvahu i nepřímé zaměstnavatele. Pracující společnost totiž vytváří celé socioekonomické systémy, ve kterých fungují podniky také jako akciové společnosti. Vlastníci těchto společností jsou však mnohdy anonymní a jejich jednání je navíc často určováno právě zájmy akcionářů.⁷⁶

„Solidaritou rozumíme v teologii takovou jednotu duchovních tvorů v mnohosti, skrze niž lidé na sebe působí nejen v materiálně-fyzické oblasti, a to dříve, než k tomu příjemce svobodně přivolil, ale i v oblasti specificky lidské. Rozhodnutí každého jednotlivce spoluurčuje duchovně-osobní situaci (spásy⁷⁷) všech ostatních.“⁷⁸

---

⁷² Srov. MOLITOR, Bruno. *Etika hospodářství*. Praha: Česká křesťanská akademie, 1998, s. 164-165

⁷³ Srov. LEV XIII. *Rerum novarum* (sociální encyklika). 1891 a PIUS XI. *Quadragesimo anno* (sociální encyklika). 1931

⁷⁴ Srov. JAN XXIII. *Mater et Magistra* (sociální encyklika). 1961

⁷⁵ Srov. JAN PAVEL II., encykliky *Laborem exercens* (1981) a *Sollicitudo rei socialis* (1987)

⁷⁶ Srov. JAN PAVEL II. *Laborem exercens* (sociální encyklika). 1981, čl. 17

⁷⁷ Srov. *Katechismus Katolické církve*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001, s. 472

⁷⁸ RAHNER, Karl – VORGRIMMER, Herbert. *Teologický slovník*. Praha: Zvon, 1996, s. 268

4. Lidská důstojnost v pracovním procesu

Dalším velkým tématem, které papežové postupně rozpracovávají v sociálních encyklikách, je problematika důstojnosti lidské osoby, která se účastní pracovního procesu. Navazují a dále rozvíjejí původní myšlenky z *Rerum novarum*⁷⁹, kterými problematiku otevřel Lev XIII⁸⁰.

„Důstojnost práce a její etický obsah má svůj bezprostřední důvod v tom, že ten, kdo pracuje, je osobou, tj. bytostí vybavenou vědomím a svobodou. To je jádrem celé nauky o práci. (...) Důstojnost lidské práce netkví v jejím objektivním, nýbrž subjektivním rozměru, to znamená, že nezáleží na tom, co člověk dělá, ale na tom, že práci vykonává člověk jako bytost vybavená od Boha důstojností a svobodou.“⁸¹

4.1. Námezdní a dělnická práce

Papež Pius XI. se dále zabývá objektivitou námezdní práce ve vztahu k lidské důstojnosti. V souvislosti s tímto typem pracovního poměru totiž vyvstaly otázky, zda je vůbec námezdní práce prací plnohodnotnou a zda jako taková je důstojna lidské osoby. Papež se odvolává na svého předchůdce a dokládá, že s námezdní prací nejen počítá, ale že se jí také podrobně zabývá, aby i tento typ pracovního poměru byl upraven podle zásad spravedlnosti⁸². Zároveň se ale jasně odmítavě staví k nárokům některých, kteří považují námezdní pracovní poměr za nespravedlivý již z podstaty a požadují jeho nahrazení společenskou smlouvou, přičemž sám papež jinak považuje společenskou smlouvu zároveň za vhodný nástroj pro mírnění smlouvy pracovní. „Soudíme však, že za nynějších společenských poměrů bude vhodnější, bude-li pracovní smlouva, pokud je možno, poněkud mírněna smlouvou společenskou, jak se to již v různých formách začalo uskutečňovat, ke značenému užitku dělníků i zaměstnavatelů. Tak dosáhnou dělníci a zaměstnanci té či oné formy spoluúčasti na vlastnictví a správě nebo určitý podíl na jeho zisku.“⁸³

⁷⁹ Srov. LEV XIII. *Rerum novarum* (sociální encyklika). 1891, čl. 17, 32 a 36

⁸⁰ Srov. IUSTITIA ET PAX, *Kompendium sociální nauky církve*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2008, s. 94-95

⁸¹ MARTINEK, Cyril. *Cesta k solidaritě. Nástin sociálního učení církve*. Svitavy: Trinitas, 1998, s. 98

⁸² Srov. PIUS XI. *Quadragesimo anno* (sociální encyklika). 1931 čl. 64

⁸³ PIUS XI. *Quadragesimo anno* (sociální encyklika). 1931 čl. 65

„Je chybné odtrhovat od sebe hospodářskou činnost a mravní řád, jako by hospodářský řád byl na řádu mravním zcela nezávislý. Stát má detailně určovat majetková práva a povinnosti a uvádět je do souladu s potřebami obecného blaha.“⁸⁴

4.2. Humanita práce a lidská svoboda

„Sociální učení církve se dlouho bálo uznat právo na práci. Zdůrazňovalo právo pracovat, a to z toho důvodu, že nárok na určité pracovní místo se nedá spojit se svobodnou volbou tohoto místa. Takové subjektivní právo by mělo nevyhnutelně za následek závazek přikázané pracovní místo přijmout. Tím by byla porušena svobodná volba zaměstnání a pracovního místa. Když se však v zákonodárství států i v mezinárodních dohodách prosadil tento způsob vyjadřování, netřeba se obávat chybného výkladu. Proto mohl už Pavel VI. mluvit o právu na práci v tom smyslu, že se tím rozumí závazek státu činit vše pro to, aby ti, kteří práci hledají, ji skutečně našli.“⁸⁵

V encyklice *Quadragesimo anno* papež Pius XII. dále rozvádí důležitost humanity práce. Naráží na aktuální problém, který přisuzuje v mnoha případech práci pouze charakter zboží a v rámci různých ekonomických teorií ji zcela odděluje do podstaty člověka a přiznává ji pouze hodnotu na úrovni obchodního artiklu. Papež naopak soudí, že práce není pouhým zbožím, a proto k ní není nikdy možno přistupovat zcela odděleně od člověka, který ji vykonává, neboť čistě tržním vztahem dochází logicky ke vzniku nepřátelství mezi prodávajícím a nakupujícím, tedy mezi zaměstnancem a zaměstnavatelem. Náprava takových vztahů pak nutně musí být postavena nejprve na odstranění tohoto nepřátelského stavu, tedy také na snaze o vytvoření systému práce jako dobře fungujícího organismu ke spokojenosti obou zúčastněných stran⁸⁶.

Důležitým postojem církve v této věci byla a je podpora zaměstnaneckých odborů, které mohou plnit tuto důležitou zprostředkující a ochranou funkci. Církev nejen že přímo přiznává pracujícím právo zcela svobodně zakládat organizace zastupující jejich zájmy ve vztahu k zaměstnavatelům, ale dokonce toto právo deklaratorně připisuje mezi

---

⁸⁴ MARTINEK, Cyril. *Cesta k solidaritě. Nástin sociálního učení církve*. Svitavy: Trinitas, 1998, s. 73

⁸⁵ MARTINEK, Cyril. *Cesta k solidaritě. Nástin sociálního učení církve*. Svitavy: Trinitas, 1998, s. 101

⁸⁶ Srov. PIUS XI. *Quadragesimo anno* (sociální encyklika). 1931 čl. 83

základní práva lidské osoby. „Jestliže se pak v mnoha případech o hospodářských a sociálních poměrech, na nichž závisí budoucnost pracujících a jejich dětí, nerozhodne v podniku samém, nýbrž v nadřazených institucích, je třeba, aby se i na těchto rozhodnutích (zaměstnanci) podíleli přímo nebo prostřednictvím svobodně volených zástupců.“⁸⁷

O myšlenku svobody doplňuje toto téma bl. Jan XXIII. již v encyklice *Mater et Magistra* (1961), kde rozvíjí dále potřebu lidské svobody v pracovním vztahu, stejně jako při soukromém vlastnictví. Tvrdí zároveň, že uplatnění práva na majetek je současně podnětem pro uplatňování svobody. „Zkušenost a dějinné skutečnosti nás však také poučují, že v politických režimech, které popírají právo člověka na soukromé vlastnictví výrobních prostředků, je též omezeno nebo úplně znemožněno naplňování základních lidských svobod. To dokazuje, že právo na majetek je podporou a současně podnětem pro uplatňování svobody.“⁸⁸ Církev tak nevidí v majetku podporu fixace dosavadního stavu, ale naopak skrze možnost vlastnictví je člověku dovoleno dopracovat se změně, a to i společenských⁸⁹. Majetek rovněž účinně chrání lidskou důstojnost jako výsledek práce a usnadňuje uvědomělé vykonávání odpovědných úkolů⁹⁰. „Zároveň také účinně chrání důstojnost lidské osoby a usnadňuje vykonávání odpovědných úkolů v každé oblasti života. Přispívá ke klidu a pořádku v rodinném životě a podporuje i vnitřní mír a blahobyt země.“⁹¹

„Svoboda člověka je nezbytným předmětem antropologie jak filozofické tak teologické. Zásadně se člověk liší od všech ostatních ve svém okolí tím, že jeho existence není zapojena do obecných přírodních souvislostí v obecně platném a úplném determinování jeho seberealizace, ale je postaveno do otevřeného prostoru. Je mu totiž uloženo, aby sám uskutečňoval své různé dějinné možnosti své seberealizace (práci apod.) a v nich nalézal vyjádření své bytosti“⁹².

---

⁸⁷ Dokumenty II. vatikánského koncilu. *Gaudium et spes* (pastorální konstituce). 1966, čl. 68

⁸⁸ JAN XXIII. *Mater et Magistra* (sociální encyklika). 1961, čl. 109

⁸⁹ Srov. JAN XXIII. *Mater et Magistra* (sociální encyklika). 1961, čl. 111

⁹⁰ Srov. *Katechismus Katolické církve*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001, s. 441

⁹¹ JAN XXIII. *Mater et Magistra* (sociální encyklika). 1961, předmluva, čl. 112

⁹² RAHNER, Karl – VORGRIMMER, Herbert. *Teologický slovník*. Praha: Zvon, 1996, s. 341

4.3. Důstojnost lidské práce jako důsledek Božího pověření

Assländer připomíná, že člověk má dle biblické zvěsti se stvořením zacházet zodpovědně, pečlivě a obezřetně, a to i po vyhnání z ráje, kdy práce nabývá charakter namáhavé činnosti. I proto je ve Starém zákoně opakovaně přítomná kritika lenocha a rovněž v celé Bibli najdeme negativní hodnocení fyzické práce.⁹³ Ježíš sám nás vybízí, abychom si nedělali starosti o práci a živobytí, zato v podobenství o stodolách varuje před nenasytností a v příběhu Marie a Marty před přílišným spolehnutím se na vlastní aktivitu. I apoštol Pavel dává dobrý příklad svoji hrdostí na to, že nebyl přítěží pro obce, které navštěvoval, včetně výroku: Kdo nechce pracovat, ať nejí⁹⁴.⁹⁵

Více papežů se odvolává na výklad biblické knihy Genesis ohledně svěřením země do lidské správy. Ve výroku „Plodte a množte se, naplňte zemi a podmaňte si ji.“⁹⁶ však nevidí násilné nebo majetnické pojetí ve vztahu k přírodě a zemi, ale citlivý a odpovědný přístup, který má svěřené statky rozvíjet, nikoliv užívat tak, aby docházelo pouze k neustálému spotřebovávání jejich hodnot. Papež Pavel VI. v encyklice *Populorum progressio* vykládá tento výrok tak, že vše bylo stvořeno pro člověka a že to bylo stvořeno pro něj jako úkol. Papež se domnívá, že země zde funguje jako zdroj pro lidskou existenci a poskytuje člověku potřebné nástroje k jeho rozvoji. Z toho vyvozuje, že každý člověk má zároveň právo, aby na zemi hledal to, co nutně potřebuje. Tuto spravedlivou míru rozdělování považuje za nadřazený princip ostatních práv včetně práva soukromého vlastnictví a svobodného obchodu⁹⁷. Z důvodu božího pověření má člověk spravovat zemi a její zdroje dále zvelebovat, s čímž souvisí i otázka lidské svobody. Pavel VI. neopomíná zdůraznit, že výsledky práce mají dvojí charakter v účincích na člověka. Slibují sice peníze, požitky a moc, což jedny vede k sobectví a vzpouře, ale také rozvíjí mravní charakter člověka⁹⁸ a smysl pro povinnost a lásku k bližnímu⁹⁹. Přízvisko „lidská“ tedy papež nepřirazuje jakékoliv činnosti konané

⁹³ Srov. ASSLÄNDER, Friedrich – GRÜN, Anselm. *Práce jako duchovní úkol*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2011, s. 35

⁹⁴ 2 Sol 3,8-10

⁹⁵ Srov. ASSLÄNDER, Friedrich – GRÜN, Anselm. *Práce jako duchovní úkol*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2011, s. 38-39

⁹⁶ Srov. např. PAVEL VI. *Populorum progressio* (sociální encyklika). 1967, čl. 22 nebo JAN PAVEL II. *Laborem exercens* (sociální encyklika). 1981, čl. 4

⁹⁷ Srov. PAVEL VI. *Populorum progressio* (sociální encyklika). 1967, čl. 22

⁹⁸ Srov. *Katechismus Katolické církve*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001, s. 445-446

⁹⁹ Srov. PAVEL VI. *Populorum progressio* (sociální encyklika). 1967, čl. 28

člověkem, ale pouze té činnosti, na jejíž realizaci je účasten lidský rozum a svobodná lidská vůle.

Spieker souhlasí s Pavlem VI., že každý program sloužící zvýšení výroby je oprávněný je pokud slouží člověku a dodává: „I když katolická sociální nauka zřetelně a pro mnohé snad i tvrdě zdůrazňuje individuální odpovědnost za úspěšný život, je jisté, že nikdy nevidí jednotlivce izolovaně od jeho sociálních vztahů. Člověk sice není „souhrnem společenských vztahů“, jak tvrdil K. Marx ve své šesté tezi o Feuerbachovi, ale jako jedinec je začleněn do společnosti, je na ni odkázán a je rovněž schopen přispět k jejímu rozvoji. Katolická sociální nauka se proto nikdy neomezuje na etiku ctnosti a povinnosti.“¹⁰⁰

Problematiku lidské důstojnosti ve vztahu k práci posouvá dále papež bl. Jan Pavel II., když v encyklice *Laborem exercens* představuje práci jako činnost, bez které by člověk ani nebyl člověkem. O člověku samotném hovoří jako o subjektu práce, a to právě ve vztahu k výše zmíněnému biblickému výroku. „Člověk si má podmanit zemi a má nad ní vládnout, protože jako Boží obraz je osoba neboli subjektivní tvor, schopný plánovitě a účelně činnosti, schopný rozhodovat o sobě a tíhnoucí k sebeuskutečnění. Jako osoba je tedy člověk subjektem práce. Jako osoba pracuje, vykonává různé činnosti náležející k pracovnímu procesu.“¹⁰¹ Dále rozvíjí, že jednotlivé lidské činnosti náležejí k pracovnímu procesu tak, že všechny jeho jednotlivé složky mají sloužit k uskutečnění jeho lidství. Papež tedy vnímá lidství nejen jako kategorii bohem danou, ale také jako stav, který si člověk během své pozemské pouti neustále buduje a který je modifikován a tudíž v čase proměnný.¹⁰²

Jeho výklad má proto velmi významný přesah do oblasti etické, protože papež tímto přisuzuje lidské práci mravní hodnotu a teprve naplnění mravního obsahu práce utvrzuje člověka v jeho lidství. „Při popisu historického vývoje světa práce nesmíme zapomínat na pracující lidi. Práce, přesněji řečeno klasická výdělečná činnost, o níž výhradně teď

---

¹⁰⁰ SPIEKER, Manfred. *Katolická sociální nauka a sociální tržní hospodářství*. Praha: Česká křesťanská akademie, 1996, s. 71

¹⁰¹ JAN PAVEL II. *Laborem exercens* (sociální encyklika). 1981, čl. 6

¹⁰² Srov. IUSTITIA ET PAX, *Kompendium sociální nauky církve*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2008, s. 116

hovoříme, jim přináší trojí užitek.: 1. zajišťuje pokrytí potřeb, 2. slouží seberealizaci, 3. zprostředkovává sociální kontakty.“¹⁰³

Jak vidíme, prošla i problematika lidské důstojnosti ve vztahu k práci jistou proměnou. Zatímco v prvních encyklikách se papežové zaměřují především na aktuální problém dělnictva a podmínek k vykonávání práce při zachování obecně lidské důstojnosti, v pozdějších dokumentech již samu lidskou důstojnost odvozují od práce jakožto od činnosti člověku vlastní.

„Minimální standard práv, která mají kořeny v osobě člověka a která jako takovému náleží, je formulován v lidských právech.¹⁰⁴ Jejich nároku se na jedné straně musí činit zadost v konkrétních podnicích a v (sociálním) zákonodárství, na druhé straně však není možno je jednou provždy pojmenovat a vyřešit staticky, strnulými pravidly; je to vždy procesuální věc. To znamená, že společnost práce potřebuje pravidla procesního, jednacího charakteru, umožňující uskutečňovat trvalou humanizaci za přispění všech zúčastněných (investor, podnikatel, zaměstnanci, zákazníci...).“¹⁰⁵ Encyklika *Laborem exercens* se „výslovně staví proti všemu, co tuto hierarchii hodnot posouvá nebo přímo vyvrací, což se děje vždy, když není dbáno o důstojnost člověka“.¹⁰⁶

Deklarace lidských práv vystihuje povinnosti státu v otázce lidské důstojnosti takto: „Každý má nárok na takovou životní úroveň, která by byla s to zajistit jeho zdraví a blahobyt a i zdraví a blahobyt jeho rodiny, čítajíc v to potravu, šatstvo, bydlení a nezbytná sociální opatření; má právo na zabezpečení v nezaměstnanosti, při ovdovění, ve stáří nebo v ostatních případech ztráty výdělečných možností, jež nastaly okolnosti, nezávislými na jeho vůli.“¹⁰⁷

---

¹⁰³ RETHMANN, Albert-Peter. *Sociální encykliky Jana Pavla II. a sociálně-vědní pojetí práce*. In: FIALA, Petr – HANUŠ, Jiří – VYBÍRAL, Jan (eds.). *Katolická sociální nauka a současná věda, Interdisciplinární analýzy sociálních encyklik Jana Pavla II.* Praha: Vyšehrad, 2004, s. 127

¹⁰⁴ Srov. JAN PAVEL II. *Laborem exercens* (sociální encyklika). 1981, čl. 16

¹⁰⁵ RETHMANN, Albert-Peter. *Sociální encykliky Jana Pavla II. a sociálně-vědní pojetí práce*. In: FIALA, Petr – HANUŠ, Jiří – VYBÍRAL, Jan (eds.). *Katolická sociální nauka a současná věda, Interdisciplinární analýzy sociálních encyklik Jana Pavla II.* Praha: Vyšehrad, 2004, s. 132

¹⁰⁶ Srov. JAN PAVEL II. *Laborem exercens* (sociální encyklika). 1981, čl. 7 v cit.: RETHMANN, Albert-Peter. *Sociální encykliky Jana Pavla II. a sociálně-vědní pojetí práce*. In: FIALA, Petr – HANUŠ, Jiří – VYBÍRAL, Jan (eds.). *Katolická sociální nauka a současná věda, Interdisciplinární analýzy sociálních encyklik Jana Pavla II.* Praha: Vyšehrad, 2004, s. 131-132

¹⁰⁷ Organizace spojených národů. *Všeobecná deklarace lidských práv*, 1948, čl. 25

5. Obecný prospěch a role státu

5.1. Potřeba přerozdělování statků

Dalším tématem, které papežové předkládají v rámci sociálního učení církve, je hodnocení role státu v regulaci pracovních možností daných společnostmi. Již papež Pius XI. v *Quadragesimo anno* hovoří o nutnosti či uvědomění potřeby přerozdělování statků na vyšší společenské úrovni.

Naráží především na to, že díky hospodářsko-sociálnímu pokroku je v aktuální době možné přidělit bohatství z něho plynoucí takovým způsobem, který by zabezpečil obecný prospěch¹⁰⁸. Papež zastává teorii sociální spravedlnosti, která předpokládá, že v ideálním případě nebudou existovat společenské třídy, které by byly vylučovány z podílu na obecných statcích. Zastává také rovnovážnou pozici mezi extrémními požadavky proletariátu na jedné straně a držiteli kapitálu na straně druhé¹⁰⁹. Obecně ale v době vzniku encykliky procházela kritikou spíše strana držitelů kapitálu, což dokazují i názvy článků encykliky v této kapitole¹¹⁰: „Protiprávní nároky kapitálu“¹¹¹, „Nespravedlivé nároky práce“¹¹² nebo „Vůdčí zásada pro spravedlivé rozdělení výnosu“¹¹³.

K problematice obecného dobra papež dodává další důležité závěry v téže encyklice v části věnované spravedlivé mzdě¹¹⁴. V odstavci „Obecné dobro“ zdůrazňuje, že je v hospodářském zájmu, aby se práce poskytovala v první řadě těm, kteří pracovat mohou a chtějí. Doporučuje, aby mzdy zaměstnanců a ceny různých hospodářských odvětví potřebných pro život společnosti byly v souladu. „Je tedy v rozporu se sociální spravedlností, když se pro osobní prospěch a bez zřetele na obecné blaho mzdy buď příliš stlačují, nebo příliš zvyšují: sociální spravedlnost vyžaduje, aby se mzdy harmonicky upravovaly pokud možno tak, aby co nejvíce lidí mohlo nalézt práci a získat přiměřené prostředky k živobytí.“¹¹⁵

¹⁰⁸ Srov. *Katechismus Katolické církve*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001, s. 475

¹⁰⁹ Srov. PIUS XI. *Quadragesimo anno* (sociální encyklika). 1931 čl. 57

¹¹⁰ Jak bylo popsáno v předcházející kapitole.

¹¹¹ Srov. PIUS XI. *Quadragesimo anno* (sociální encyklika). 1931 čl. 54

¹¹² Srov. PIUS XI. *Quadragesimo anno* (sociální encyklika). 1931 čl. 55

¹¹³ Srov. PIUS XI. *Quadragesimo anno* (sociální encyklika). 1931 čl. 56-58

¹¹⁴ Problematika mzdy je v této práci pojednána samostatně jako kapitola č. 7.

¹¹⁵ PIUS XI. *Quadragesimo anno* (sociální encyklika). 1931 čl. 74

Důraz na spravedlivé rozdělování statků kladl také Pius XII. Jeho důležitost ve vztahu k národní produkci objasnil v roce 1941 takto: „Hospodářské bohatství národa nespočívá vlastně v množství a ceně čistě materiálních statků, nýbrž v tom, že toto množství skutečně a účinně vytváří dostatečnou materiální základnu pro oprávněný osobní rozvoj všech členů společnosti. (...) Kde je však spravedlivé rozdělování skutečně a trvale dosaženo, tam může být národ i při malém množství statků, které je k dispozici, národem ekonomicky zdravým.“¹¹⁶

Podle Martinka je otázka užívání pozemských statků nejsrozumitelněji vysvětlena právě v tomto poselství, a to údajně lépe než v jakémkoliv jiném církevním dokumentu. Pius XII. Tak vlastně k základním hodnotám práce a rodiny přidává právě pozemské statky, které jsou dány do užívání všem lidem.¹¹⁷

5.2. Státní zásahy do hospodářství

Bl. Jan XXIII. připouští státní zásahy do pracovních vztahů, ale pouze takové, které doplňují činnost jednotlivců, např. usměrňují nebo podporují zdravý vývoj daného hospodářství. Takové zásahy jsou, dle papežových slov, odůvodněné zásadou subsidiarity¹¹⁸.¹¹⁹ Pozitivní roli existence národního hospodářství vidí dále v tom, že může svojí povahou regulovat také nerovnosti dané určitými společenskými výkyvy. Např. napětí, které vzniká nebo může vznikat mezi jednotlivými třídami ve společnosti, může být usměrňováno právě vhodnými nástroji národního hospodářství. Obecně by tedy jeho rolí a cílem měla být určitá regulace situací, ve kterých dochází např. k nerovnému rozdělování národního bohatství¹²⁰. V dohledu nad větší zaměstnaností a zachováním správného poměru mezi mzdou a cenami zboží¹²¹ pak papež vidí především přínos v podobě zamezení vzniku privilegovaných skupin mezi samotnými dělníky¹²².

---

¹¹⁶ Pius XII., *Rozhlasové poselství*, 1. 6. 1941

¹¹⁷ Srov. MARTINEK, Cyril. *Cesta k solidaritě. Nástin sociálního učení církve*. Svitavy: Trinitas, 1998, s. 76

¹¹⁸ Srov. JAN XXIII. *Mater et Magistra* (sociální encyklika). 1961, předmluva, čl. 51

¹¹⁹ Srov. IUSTITIA ET PAX, *Kompendium sociální nauky církve*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2008, s. 126-128

¹²⁰ Srov. JAN XXIII. *Mater et Magistra* (sociální encyklika). 1961, předmluva, čl. 73

¹²¹ Srov. JAN XXIII. *Mater et Magistra* (sociální encyklika). 1961, předmluva, čl. 79

¹²² Jak o tom bylo pojednáno v kapitole č. 3.

Zásahům do pracovních vztahů se věnuje papež také v encyklice *Pacem in terris*, a to z negativního i pozitivního pohledu. Klade nárok na představitele států, kteří mají aktivně podporovat dosahování pokroku mimo jiné proto, aby mohly být občanům státu poskytnuty podstatné služby jako potřebná infrastruktura, „(...) aby podle stupně rozvoje státu byly občanům poskytnuty podstatné služby, jako jsou silnice, dopravní prostředky, obchodní styk, pitná voda, bydlení, zdravotní péče, vhodné podmínky pro vyznávání víry a rovněž rekreační zařízení“.¹²³ Požaduje také, aby se všichni obyvatelé mohli podílet náležitým způsobem na dobrou vzdělávání. Negativně pak hodnotí práci těch úřadů, které jako instituce porušují nebo vůbec neuznávají lidská práva. Papež objasňuje, že takové úřady nemohou správně plnit své povinnosti, a upozorňuje na to, že nařízeními takových institucí se lidé nemusí ve svém svědomí cítit vázání¹²⁴. Úřadem označuje obecně orgán nějakého společenství, jehož funkce jsou stanoveny právy a povinnostmi a jehož jednání má pro společenství objektivní závaznost¹²⁵.

Tato encyklika pak podle Martinka zaznamenala trvalou odezvu v církevním i mimocírkevním světě, mj. již tím, že je zcela záměrně adresována „všem lidem dobré vůle“. Kladně hodnotí její optimistický tón i odmítání diskriminace, tak výzvy k toleranci a spolupráci. Vybídku k důslednému dodržování lidských práv pak považuje za aplikace evangelia, když uvádí: „V lidských právech můžeme vidět parafrázi a aplikaci zlatého evangelijního pravidla: „Co chcete, aby lidé dělali vám, dělejte i vy jim,“ Toto pravidlo bylo známé jak v antickém světě, tak i u židů a křesťanů a tvoří tedy etické jádro, které může sloužit jako univerzální základ morálky.“¹²⁶

Z pohledu některých národů vyzval také papež Pavel VI. v encyklice *Populorum progressio* k neuskutečňování dalších revolucí, což je ale pravda jen částečně. Papež sice uznává, že nespravedlnost páchaná jedněmi národy na druhých volá do nebe; upozorňuje ale, že utlačované národy, kterým se zabraňuje dosahovat vlastního dobra¹²⁷

¹²³ JAN XXIII. *Pacem in terris* (encyklika). 1963, čl. 64

¹²⁴ Srov. JAN XXIII. *Pacem in terris* (encyklika). 1963, čl. 61

¹²⁵ Srov. JAN XXIII. *Pacem in terris* (encyklika). 1963, čl. 62

¹²⁶ MARTINEK, Cyril. *Cesta k solidaritě. Nástin sociálního učení církve*. Svitavy: Trinitas, 1998, s. 81

¹²⁷ Dobrem rozumíme transcendentní vlastnost jsoucna obecně a znamená to, co odpovídá jeho finálně zaměřené podobě, a k čemu proto směřuje. (...) Člověk je ve vědučím a svobodném sebevlastněním před Bohem „absolutní“, tzn. není odkázán jako prostředek na něco jiného. (...) Svobodný duchovní akt, který se v uznání a přitakání vztahuje k objektivnímu mravnímu dobru, je subjektivně mravně dobrý. RETHMANN, Albert-Peter. *Sociální encykliky Jana Pavla II. a sociálně-vědní pojetí práce*. In: FIALA, FIALA, Petr – HANUŠ, Jiří – VYBÍRAL, Jan(eds.). *Katolická sociální nauka a současná věda, Interdisciplinární analýzy sociálních encyklik Jana Pavla II.* Praha: Vyšehrad, 2004, s. 65-66

z vlastní iniciativy, mají často tendenci odstraňovat tuto nespravedlnost vůči lidské důstojnosti násilím¹²⁸. To papež konstatuje jako logický důsledek nespravedlivého stavu, ale jinak se přiklání k názoru, že revoluce jsou původem zase jen dalších revolucí a ty vedou vždy jen k novému porušování rovnováhy a k novým rozvratům.

Zajímavý názor vyslovil k této problematice také papež bl. Jan Pavel II. v encyklice *Laborem exercens*, kde se přímo přiklání k revizi hospodářských struktur a dělby práce, a to i za cenu dočasné nezaměstnanosti nebo také dočasného snížení dosaženého hmotného blahobytu a pomalejšího hospodářského růstu bohatých zemí. Zároveň dodává, že: „Církev nemůže říci nic o tom, jak mají tyto procesy probíhat, může jen udávat "morální souřadnice" rozvoje, jimiž jsou důstojnost a práva pracujících.“¹²⁹

Kromě jiného je toto zdánlivé neovlivňování dáno také vývojem pojmu práce, který prodělal od počátku 18. století značnou proměnu. „(...) stále více se blížil pojmu „průmyslová malovýroba“, tj. zpracování surovin, které lze shrnout pod pojem „průmysl“. Výraz „průmysl“ přitom původně znamenal mnohem více, než jím rozumíme dnes. Například francouzský sociální filosof Claudie-Henri de Saint-Simon jím ještě po roce 1800 rozuměl i zemědělství, obchod, vědu (!) a umění (!).“¹³⁰ Navíc si v průběhu dalšího vývoje získával stále větší váhu sektor služeb, tzv. terciární sféra.¹³¹

5.3. Nové společenské problémy

Dále papež bl. Jan Pavel II. upozorňuje v encyklice *Centisimus annus* z roku 1991 na nové problémy, které přišly s dalším rozvojem společnosti a v rozličných státních uspořádáních. Papež především zdůrazňuje posun, který za sto let existence sociálního učení církve učinila. „Sto let po encyklice *Rerum novarum* se církev znovu vyslovila k sociální otázce, která mezitím nabyla rozměrů světových. Je přitom přesvědčena, že svět dnes – zrovna jako před sto lety – opět stojí na křižovatce. Tehdy v důsledku

---

¹²⁸ Srov. PAVEL VI. *Populorum progressio* (sociální encyklika). 1967, čl. 31

¹²⁹ JAN PAVEL II. *Laborem exercens* (sociální encyklika). 1981, předmluva

¹³⁰ RETHMANN, Albert-Peter. *Sociální encykliky Jana Pavla II. a sociálně-vědní pojetí práce*. In: FIALA, Petr – HANUŠ, Jiří – VYBÍRAL, Jan (eds.). *Katolická sociální nauka a současná věda, Interdisciplinární analýzy sociálních encyklik Jana Pavla II.* Praha: Vyšehrad, 2004, s. 126

¹³¹ Srov. RETHMANN, Albert-Peter. *Sociální encykliky Jana Pavla II. a sociálně-vědní pojetí práce*. In: FIALA, Petr – HANUŠ, Jiří – VYBÍRAL, Jan (eds.). *Katolická sociální nauka a současná věda, Interdisciplinární analýzy sociálních encyklik Jana Pavla II.* Praha: Vyšehrad, 2004, s. 127

pronikavé změny hospodářských a sociálních poměrů hrozilo rozdělení společnosti na společnost třídní a šlo o její záchranu před chaosem pomocí nové solidarity.¹³² Aktuálně hrozí společnosti podobný rozkol, ovšem na ose chudoby a mravnosti.¹³³

Za nosné poselství encykliky *Centesimus annus* považuje Martinek právě pojednání o univerzálním určení statků. Encyklika je podle něj přínosná především tím, že sama navrhuje způsob, jakým se dívat na hospodářský proces, který člení na základní prvky: sociálně odpovědné vlastnictví a práce, soukromé podnikání, výkonem podmíněný zisk. Za největší přínos pak považuje právě to, že papež bl. Jan Pavel II. přistupuje k těmto tématům aktivně a nevěnuje se pouze kritice poměrů, jak to činili papežové do té doby.¹³⁴

Další posun v hodnocení obecného blaha pak papež objasňuje v kapitole č. V. „Stát a kultura“¹³⁵, kde poprvé v dějinách sociálního učení církve popisuje kladné rysy a přínosy tržního hospodářství. Kladně hodnotí především soukromé podnikání¹³⁶, opírali se o skutečné znalosti a dále zodpovědné vlastnictví, které těží z vědeckých poznatků a vede k mravní odpovědnosti¹³⁷ a iniciativě člověka¹³⁸.

Proměňuje se také společnost, která se stává pluralitní. „Charakteristickým znakem pluralismu, typického jevu moderních demokratických společností, je nejistota, neboť v pluralitní společnosti neexistuje žádná centrální správa pravdy. Stát už neudává pravdu ve smyslu jediné platné orientace. Naopak, každý si za svoji orientaci zodpovídá v zásadě sám.“¹³⁹

---

¹³² JAN PAVEL II. *Centesimus annus* (sociální encyklika). 1991, předmluva

¹³³ Srov. JAN PAVEL II. *Centesimus annus* (sociální encyklika). 1991, čl. 5-7, 10-12, 47 a 57

¹³⁴ Srov. MARTINEK, Cyril. *Cesta k solidaritě. Nástin sociálního učení církve*. Svitavy: Trinitas, 1998, s. 111

¹³⁵ Srov. JAN PAVEL II. *Centesimus annus* (sociální encyklika). 1991, čl. 44-52

¹³⁶ Srov. IUSTITIA ET PAX, *Kompendium sociální nauky církve*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2008, s. 218-222

¹³⁷ Srov. *Katechismus Katolické církve*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001, s. 477

¹³⁸ Srov. JAN PAVEL II. *Centesimus annus* (sociální encyklika). 1991, předmluva

¹³⁹ RETHMANN, Albert-Peter. *Sociální encykliky Jana Pavla II. a sociálně-vědní pojetí práce*. In: FIALA, Petr – HANUŠ, Jiří – VYBÍRAL, Jan (eds.). *Katolická sociální nauka a současná věda, Interdisciplinární analýzy sociálních encyklik Jana Pavla II.* Praha: Vyšehrad, 2004, s. 128

5.4. Podnikatel a příliš zaopatřovací stát

Peschke v návaznosti na kardinála Höffnera v otázce rozlišení státního a sociálního aspektu a posílení osobní zodpovědnosti na úkor příliš zaopatřovacího státu uvádí: „O své členy je povinna se postarat základní i široká rodina. Svou úlohu zde hrají také různé spolky a charitativní organizace. V plném souladu s principem subsidiarity je třeba se nejdříve obrátit na tyto skupiny. Jestliže ale pomoc těchto skupin nestačí nebo dokonce zcela selže, pak je stát povinen pomoci – pokud je toho schopen.“¹⁴⁰

Zdá se, že některé sociální funkce ve vztahu k pracovnímu procesu by mohlo do jisté míry převzít soukromé podnikání, které stálo dlouho bez povšimnutí odborníků i církve. Spieker například vidí v podnikateli institut širokých možností ve vztahu k obecnému blahu. V otázce odpovědnosti podnikatele proto vyzdvihuje zejména jako možnost angažovanosti v různých zájmových svazech, která je nedelegovatelná. Přímou vyzývá podnikatele, aby dali své schopnosti do služeb i státu i společnosti.¹⁴¹

„Uspokojuje-li podnikatel pomocí svého podniku společenské potřeby, dosahuje-li poctivým způsobem zisku a udržuje tak zaměstnanost, přispívá tím k obecnému blahu. Rentabilita podniku je proto nepochybně součástí jeho odpovědnosti za obecné blaho. Čím lépe podnikatel rozumí svému vlastnímu oboru, tím více může podporovat obecné blaho, a to nejen výrobou zboží, poskytováním služeb a zajišťováním pracovních příležitostí, které zaručují příjmy, ale také placením daní. Odpovědnost podnikatele za obecné blaho obsahuje bezpochyby více než jen rentabilitu podniku. Zahrnuje i oblasti, které se mohou snadno dostat do konfliktu se snahou o zisk a tím i s rentabilitou.“¹⁴²

I Peschke vidí v přítomnosti podnikatelské sféry v hospodářském systému příležitost. Připisuje jí tak důležité funkce, jako je vyhledávání, otevření a zásobování trhů či schopnost předkládání nabídky potřebného zboží i služeb. Těch navíc identifikuje tolik, že dospívá k názoru, že i množství soukromých podnikatelů by mělo být co největší. Dále se shoduje se Spiekerem, že i snaha o dosažení zisku je pro podnikatele

¹⁴⁰ PESCHKE, Kare-Heinz. *Hospodářství z křesťanského pohledu*. Praha: Česká křesťanská akademie, 1996, s. 45

¹⁴¹ Srov. SPIEKER, Manfred. *Katolická sociální nauka a sociální tržní hospodářství*. Praha: Česká křesťanská akademie, 1996, s. 53

¹⁴² SPIEKER, Manfred. *Katolická sociální nauka a sociální tržní hospodářství*. Praha: Česká křesťanská akademie, 1996, s. 52

společenskou funkci, protože zisk je jednak prostředkem k dosahování dalších cílů, jednak je jeho absence kritická nejen pro něj samotného, ale také pro jeho zaměstnance. Zisk se tak stává pro podnikatele mj. společenským závazkem.¹⁴³

---

¹⁴³ Srov. PESCHKE, Kare-Heinz. *Hospodářství z křesťanského pohledu*. Praha: Česká křesťanská akademie, 1996, s. 36-37

6. Rodina ve světle práce a postavení ženy

Tuto cennou problematiku otevřel již papež Lev XIII. v *Rerum novarum*¹⁴⁴, když jednoznačně odsuzuje práci, ke které není člověk duševně, tělesně nebo věkově disponován, nicméně v otázce ženské práce se staví jasně do pozice, které sice práci žen ve smyslu zaměstnání nijak neodsuzuje, významně však zdůrazňuje, že pro ženu je nejpřirozenější práce v domácnosti, která, dle slov papeže, přispívá k její důstojnosti a je svoji povahou vhodná pro výchovu dětí¹⁴⁵. Další papežové již náhled zejména na ženskou práci posouvají dále a aktualizují ho v obecných trendech ve světle vývoje lidské společnosti¹⁴⁶.

6.1. Rodina jako zdroj mravního řádu lidské práce

Zdrženlivý postoj ve zcela rovnoprávném postavení ženy na pracovním trhu můžeme ještě pozorovat v encyklice Pia XI. *Quadragesimo anno*, což je pochopitelné, přihlédneme-li k dobovému kontextu vzniku encykliky. O postavení ženy hovoří v souvislosti s dělnickou prací, kterou vztahuje k fungování celé rodiny. Vzhledem ke špatné situaci dělnictva a rozmáhajícímu se fenoménu ženské práce jako nutnosti vyrovnávající rodinný rozpočet, trvá papež na takové relativní výši mzdy, která by pokryla potřeby rodiny k dostatečnému a slušnému životu tak, aby tyto náklady rodiny pokryl ze své práce a tedy ze své mzdy pouze muž. „Je však nejhorším zlořádem, jenž musí být všemi prostředky potírán, když pro nedostatečnost otcovy mzdy jsou matky nuceny k výdělečné činnosti mimo domov a musejí zanedbávat své zvláštní starosti a povinnosti, především výchovu dětí. Všemi silami je proto třeba usilovat o to, aby otcové dostávali mzdu dostatečnou ke slušnému krytí společných potřeb rodiny.“¹⁴⁷ Tuto potřebu papež zdůvodňuje především zanedbáváním výchovných povinností v rodině všude tam, kde jsou nuceny pracovat zejména matky.

Těsný vztah práce a rodiny je také předmětem výkladu papeže bl. Jana Pavla II. v encyklice *Laborem exercens*, kde definuje práci mimo jiné jako základ k utváření

¹⁴⁴ Srov. LEV XIII. *Rerum novarum* (sociální encyklika). 1891, čl. 33

¹⁴⁵ Jak bylo pojednáno v kapitole č. 1.

¹⁴⁶ Srov. IUSTITIA ET PAX, *Kompendium sociální nauky církve*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2008, s. 147-149, 170-174

¹⁴⁷ PIUS XI. *Quadragesimo anno* (sociální encyklika). 1931 čl. 71

rodinného života, dokonce hovoří o tom, že práce je svým způsobem podmínkou pro založení rodiny. Odvolává se na to, že práce je tím nejběžnějším nástrojem, který zajišťuje prostředky k udržování rodiny, proto je i rodina s prací bytostně spjata. Pracovitost pak spojuje s výchovným procesem v rodině, čímž je kultivována celá společnost, protože z rodiny musí, dle papeže, vycházet společensko-mravní řád lidské práce¹⁴⁸.

6.2. Zdravý rozvoj dospívající generace

Bl. Jan Pavel II. zmiňuje pak později ještě jednou postavení žen a dětí ve vztahu k pracovním činnostem. V první řadě upozorňuje na nucené opouštění rodin – a to u různých členů domácnosti – kvůli výdělečné činnosti, která je v rozporu nejen se samotnými zájmy rodiny, ale i se zájmy celé společnosti. Podle Jana Pavla II. zejména děti nevyhnutelně potřebují ke svému zdravému rozvoji atmosféru, ve které se zhodnocují mateřské úkony. Je-li tato atmosféra spojená s láskyplnou péčí, vyrůstají v ní osoby mravně, psychicky i nábožensky zralé a psychicky vyrovnané, což je zcela v souladu se společenskými zájmy.¹⁴⁹

6.3. Práce žen

Na stejném místě se papež zamýšlí nad postavením žen v pracovním procesu. Papež si všímá, že ženy v aktuální době pracují prakticky ve všech profesích jako muži. Klade ale důraz zejména na to, aby ženy měly možnost vykonávat své povolání plně v souladu se svojí přirozeností. Papež se na ženu dívá dvojím komplementárně spojeným pohledem; jednak zdůrazňuje, že žena nemá být diskriminována a vylučována z těch profesí, které má schopnost vykonávat, na druhou stranu doporučuje, aby žena mohla volit taková povolání, která nebudou vyžadovat zřeknutí se své přirozenosti. Papež se obává, aby žena nedoplácela na svoji emancipaci. „Opravdové povznesení ženy vyžaduje takovou dělbu práce, aby žena nemusela na svou emancipaci doplácet tím, že

---

¹⁴⁸ Srov. JAN PAVEL II. *Laborem exercens* (sociální encyklika). 1981, čl. 10

¹⁴⁹ Srov. JAN PAVEL II. *Laborem exercens* (sociální encyklika). 1981, čl. 19

se zřekne své přirozenosti, ke škodě rodiny, v které má jako matka nenahraditelnou úlohu.¹⁵⁰

Již dříve církve zdůrazňovala potřebu odlišnosti práce pro ženy, když vybízela k tomu, aby byl celý výrobní proces nejen přizpůsoben způsobu života člověka a jeho potřebám, ale aby také reflektoval jeho rodinné zázemí, a to zejména v případě matek, kde vybízí, že je vždy zapotřebí mít pohlaví a věk při posuzování pracovního nasazení jednotlivce na zřeteli.¹⁵¹

„Ve společnostech střední a východní Evropy znamenala práce až do začátku novověku především činnost zemědělskou a řemeslnou. Zemědělství a řemeslo v tomto smyslu představují klasické formy lidské práce. V předmoderních oikonomiích tak existovala vnitřní jednota produktivní práce, zajišťující obživu, se soužitím v domácnosti.“¹⁵²

Papež dále nezpochybňuje technický pokrok, varuje však před tím, že v oblasti morální nepostupuje ve vývoji stejným tempem, což může mít a má za následek narušení rodiny jakožto základní buňky společnosti. Jan Pavel II. hovoří o tzv. skupinovém egoismu, který může opět degradovat práci na pouhé zboží, a tedy artikl směnného obchodního vztahu bez ohledu na důstojnost a lidskou přínosnost pracujícího člověka¹⁵³.

---

¹⁵⁰ JAN PAVEL II. *Laborem exercens* (sociální encyklika). 1981, čl. 19

¹⁵¹ Srov. Dokumenty II. vatikánského koncilu. *Gaudium et spes* (pastorální konstituce). 1966, čl. 67

¹⁵² RETHMANN, Albert-Peter. *Sociální encykliky Jana Pavla II. a sociálně-vědní pojetí práce*. In: FIALA, Petr – HANUŠ, Jiří – VYBÍRAL, Jan (eds.). *Katolická sociální nauka a současná věda, Interdisciplinární analýzy sociálních encyklik Jana Pavla II.* Praha: Vyšehrad, 2004, s. 126

¹⁵³ Srov. JAN PAVEL II. *Centesimus annus* (sociální encyklika). 1991, čl. předmluva

7. Mzda

Problematika mzdy je další klíčovou oblastí papežských sociálních encyklik. Nárok na spravedlivou mzdu se objevuje ve více dokumentech a jeho neustálá přítomnost svědčí o tom, že nalezení optimální hodnoty pro adekvátní odměnu za lidskou práci není nijak jednoduchý úkol.

„Mzda není něčím vnějším, nýbrž je třeba ji chápat v duchovním smyslu. Kdo na sobě pracuje, bude sama sebe před Bohem prožívat jinak. Odměnou je mu samotná činnost. Skrze práci na sobě se sám proměňuje. Cítí se šťastný a spokojený“.¹⁵⁴

7.1. Hodnota mzdy ve vztahu k produktu

Pius XI. se v encyklice *Quadragesimo anno* dotýká zajímavé otázky – totiž náznaku jakési metodiky stanovení spravedlivé mzdy. Zcela negativně se staví proti dobově běžné argumentační praxi, totiž že cena práce by se měla vyjadřovat hodnotou, která odpovídá ceně z této práce získaných produktů. Papež ukazuje, jak nebezpečná je tato teorie zejména v tom ohledu, že zcela ignoruje kalkulaci nepřímých nákladů¹⁵⁵.

V části věnované individuálnímu a sociálnímu charakteru práce upozorňuje, že jednotlivé lidské činnosti se navzájem doplňují a že pouze vědomí vzájemnosti řízené rozumem může majetek i práci zhodnocovat, jinak by nemohlo nést žádné ovoce. Připomíná, že vztah člověka k práci má nejen souvztažnost k němu jakožto subjektu, ale má také velmi důležitý přesah do rodinné problematiky¹⁵⁶. Pius XI. vznáší požadavek takové mzdy, která by dokázala pouze prací otce rodiny zajistit hmotné zabezpečení a fungování rodiny celé.¹⁵⁷

„Ke spravedlivé mzdě papež Pius XI. podotýká, že je nutné, aby pracovní smlouva, která mnohdy není pro dělníka výhodná, byla mírněna smlouvou společenskou, tzn. Zákonným nařízením, které závazně stanoví mzdové podmínky. Při stanovení mzdy se

¹⁵⁴ ASSLÄNDER, Friedrich – GRÜN, Anselm. *Práce jako duchovní úkol*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2011, s. 37

¹⁵⁵ Srov. PIUS XI. *Quadragesimo anno* (sociální encyklika). 1931 čl. 68

¹⁵⁶ Srov. PIUS XI. *Quadragesimo anno* (sociální encyklika). 1931 čl. 71

¹⁵⁷ Jak bylo pojednáno i v předcházející kapitole.

musí brát ohled na přiměřené zajištění obživy pro dělníka a jeho rodinu a na životaschopnost podniku. Papež tvrdí, že k reformě společenského řádu je zapotřebí jak reformy institucí, tak i nápravy mravů.¹⁵⁸

7.2. Nerovnosti v hodnotách jednotlivých mezd

Velmi neúměrně rozděleného zisku jako výsledku práce mnohých si v encyklice *Mater et Magistra* všímá papež bl. Jan XXIII. Pro stanovení odměny za práci požaduje jako měřítko spravedlnost¹⁵⁹ a slušnost (což je přímo název příslušné kapitoly¹⁶⁰, která o problematice mezd pojednává). Papež si všímá neúměrně vysokého bohatství v držení velmi malé skupiny jednotlivců, které ostře kontrastuje s nedůstojně nízkou mzdou mnohých dělníků, kteří jsou tak nuceni k životu nedůstojnému člověka, jež navíc dokonce nedobrovolně musejí sdílet také členové jejich rodin¹⁶¹. Upozorňuje dále na zbytečně vysoké náklady na zbrojení v některých zemích a především podrobuje kritice praxi vybraných zemí vyspělých, kde jsou některé profese naopak placeny neúměrně vysokými mzdami¹⁶². Vzniká tak velký rozdíl mezi ziskem podnikatelů a chudobou pracovníků. „(...) výška mzdy jakožto odměny za práci nesmí být ani ponechána pouze zákonitostem volné soutěže, tak nemůže ani být diktována hospodářsky silnějšími jedinci. Musí se naopak bezpodmínečně řídit zásadami spravedlnosti a slušnosti.“¹⁶³ Její ohled na produktivní výkon a potřeby rozvoje hospodářství je žádoucí. A.-P. Rethman připomíná, že i příjmy se rozdělují podle hierarchické polohy pracovní pozice. Chápe tak výkonnostní soutěž jako primární záležitost vzdělání.¹⁶⁴

Sociálních nerovností a jejich prohlubování si všímá také konstituce *Gaudium et spes*, která je vnímá navíc na úrovni mezinárodní a považuje je za zneklidňující. Kriticky se staví k mechanickému upřednostňování ekonomických zisků, a to zejména u států hospodářsky vyspělých, ačkoli si také všímá, že tento trend není záležitostí pouze

¹⁵⁸ MARTINEK, Cyril. *Cesta k solidaritě. Nástin sociálního učení církve*. Svitavy: Trinitas, 1998, s. 74

¹⁵⁹ Spravedlnost je postoj, který vytrvalou a houževnatou vůlí přiznává každému jeho právo (sv. T. Akvinský). RAHNER, Karl – VORGRIMLER, Herbert. *Teologický slovník*. Praha: Zvon, 1996, s. 317

¹⁶⁰ JAN XXIII. *Mater et Magistra* (sociální encyklika). 1961, čl. 68-72, popř. až 81

¹⁶¹ Srov. JAN XXIII. *Mater et Magistra* (sociální encyklika). 1961, čl. 69

¹⁶² Srov. JAN XXIII. *Mater et Magistra* (sociální encyklika). 1961, čl. 70

¹⁶³ JAN XXIII. *Mater et Magistra* (sociální encyklika). 1961, čl. 71

¹⁶⁴ Srov. RETHMANN, Albert-Peter. *Sociální encykliky Jana Pavla II. a sociálně-vědní pojetí práce*. In: FIALA, Petr – HANUŠ, Jiří – VYBÍRAL, Jan (eds.). *Katolická sociální nauka a současná věda, Interdisciplinární analýzy sociálních encyklik Jana Pavla II*. Praha: Vyšehrad, 2004, s. 129

států s kolektivním hospodářstvím. „V době, kdy by mohl rozmach hospodářského života zmírnit sociální nerovnosti, jen kdyby byl rozumně a lidsky řízen a koordinován, vede příliš často k jejich přiosření nebo někde též ke zhoršení sociálního postavení slabých a k opovrhování chudými. (...) Zatímco hrstka lidí požívá nejširší moci v rozhodování, mnozí téměř úplně postrádají jakoukoli možnost osobní iniciativy a odpovědnosti a žijí často v životních a pracovních podmínkách nedůstojných člověka.“¹⁶⁵

---

¹⁶⁵ Dokumenty II. vatikánského koncilu. *Gaudium et spes* (pastorální konstituce). 1966, čl. 63

8. Migrace za prací

8.1. Zahraniční prostředky a prostředky investované do zahraničí

Přestože je encyklika *Populorum progressio* psána již po druhém vatikánském koncilu, nereflektuje ještě dostatečně problematiku pracovní migrace, byť se jí dotýká. Papež Pavel VI. v ní zdůrazňuje zejména důležitost uchování získaných statků a hmotných prostředků z nich vzešlých na domácí půdě výrobce či zpracovatele. S odkazem právě na výše zmíněný koncil připomíná, že nelze připustit, aby občané s vyššími příjmy, než je v daném regionu běžné, ukládali majoritní část svých prostředků v zahraničí. „Proto nelze připustit, aby občané, kteří mají vyšší příjmy z přírodního bohatství a práce země, velkou jejich část ukládali v zahraničí pro své čistě osobní užití, bez ohledu na svou vlast, které tím způsobí zřejmou újmu.“¹⁶⁶

„Druhý požadavek je, aby zahraniční podniky průmyslových zemí se zavázaly, že budou podporovat hostitelskou zemi a trvale přispívat k jejímu rozvoji. Přes všechnu formální politickou nezávislost zůstávají totiž významné oblasti hospodářství rozvojových zemí stále v rukách zahraničních podniků. Zahraniční mocnosti tak kontrolují hospodářství i politiku rozvojových zemí.“¹⁶⁷

8.2. Fenomén vystěhovalectví

„Právo a spravedlnost rovněž vyžadují, aby pohyb pracovníků, který nutně provází rozvoj hospodářství, byl řízen tak, aby život jednotlivců a jejich rodin nebyl vystaven nejistotě a ohrožení. Vůči dělníkům, kteří pocházejí z jiného národa nebo jiné země a přispívají svou prací k hospodářskému povznesení obyvatelstva nebo území, je třeba se pečlivě vyhýbat jakékoli diskriminaci v platových nebo pracovních podmínkách. Kromě toho všichni – a především veřejná moc – mají s nimi jednat ne jako s pouhými výrobními prostředky, ale jako s osobami, a mají jim pomáhat, aby si mohli k sobě vzít rodinu a opatřit si slušné ubytování; mají se starat o to, aby se včlenili do společenského

---

¹⁶⁶ PAVEL VI. *Populorum progressio* (sociální encyklika). 1967, čl. 24

¹⁶⁷ MARTINEK, Cyril. *Cesta k solidaritě. Nástin sociálního učení církve*. Svitavy: Trinitas, 1998, s. 113

života národa nebo země, které je přijaly. Ovšem, pokud to jen jde, ať se vytvoří pracovní příležitosti v jejich vlastních zemích.“¹⁶⁸

Na toto poselství navazuje papež bl. Jan Pavel II. v části nazvané „Právo a problém vystěhovalectví“ encykliky *Laborem exercens*¹⁶⁹, když obhajuje právo obyvatel vystěhovat se za prací. Pracovní migraci vysvětluje jako do určité míry přirozený jev, který je dán historicky a je přítomen a znám ve všech dobách. Proto i papež přiznává člověku právo opustit svoji rodnou zemi a hledat podmínky pro živobytí své a své rodiny v jiné zemi¹⁷⁰. Připomíná ale realitu odlišných zvyků, jazyků a kultur, se kterými musí migrant v nové zemi počítat. Papež dále vyzývá s vědomím toho, že migrace je přeci jenom jisté zlo, k tomu, aby bylo možno udělat všechno ku prospěchu a přínosu migrantů, a to proto, aby toto zlo v sobě neneslo další a ještě horší a větší škody ve smyslu mravním. Jako základ pro tento harmonický přístup papež požaduje uplatňování stejných měřítek vůči přistěhovalcům jako vůči tuzemským pracovníkům¹⁷¹.

Jestliže bl. Jan Pavel II. v encyklice *Sollicitudo rei socialis* zdůrazňuje na jedné straně potřebu sociální soudržnosti osob, které ve společnosti více znamenají, a na druhé straně vyzývá k odložení pasivity a destruktivního chování chudších příjemců pomoci, pak dlužno říci, že tentýž princip požaduje i v mezinárodním přesahu od vztahů mezi národy a státy. „Totéž měřítko platí obdobně pro vztahy mezinárodní. Vzájemná propojenost se musí proměnit v solidaritu, založenou na zásadě, že Bohem stvořené statky jsou určeny pro všechny. To, co vytváří lidský důmysl zpracováváním surovin, musí za pomoci práce sloužit dobru všech.“¹⁷². Vzájemná solidarita¹⁷³ musí i v mezinárodních vztazích vycházet z vědomí, že všechny pozemské statky jsou Bohem stvořené a všem lidem určené¹⁷⁴. Právě solidarita má být pro nás měřítkem, kterým posuzujeme osobu, společnost nebo národ – tedy nikoliv prismatickým nástrojem a možného

---

¹⁶⁸ Dokumenty II. vatikánského koncilu. *Gaudium et spes* (pastorální konstituce). 1966, čl. 66

¹⁶⁹ Srov. JAN PAVEL II. *Laborem exercens* (sociální encyklika). 1981, Závěrečná část IV. kapitoly – Práva pracujících

¹⁷⁰ Srov. IUSTITIA ET PAX, *Kompendium sociální nauky církve*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2008, s. 196

¹⁷¹ Srov. JAN PAVEL II. *Laborem exercens* (sociální encyklika). 1981, čl. 23

¹⁷² JAN PAVEL II. *Sollicitudo rei socialis* (sociální encyklika). 1987, čl. 39

¹⁷³ Srov. IUSTITIA ET PAX, *Kompendium sociální nauky církve*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2008, s. 132

¹⁷⁴ Srov. *Katechismus Katolické církve*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001, s. 482-483 nebo srov. IUSTITIA ET PAX, *Kompendium sociální nauky církve*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2008, s. 118-125

potenciálu k pracovnímu vytižení, ale z pohledu vzájemné potřeby a harmoničnosti¹⁷⁵

Přistěhovalci navíc efektivně vykonávají pozice, které zůstávají z různých důvodů neobsazeny domácím obyvatelstvem. „Zdá se přece nesmyslné a směšné, že v evropských státech blahobytu platíme masovou nezaměstnanost, tj. nečinnost milionů lidí. Smysluplné je aktivovat nevyužitý potenciál kreativně a k užtku společnosti. (...) Ta by nebyla placena, ale odměňována, a to nemateriálně: například získáním kvalifikací, poctami nebo přiznáním nároku na důchod a sociální dávky.“¹⁷⁶

„Člověk má svým dílem pomáhat lidem v nouzi. „Svým dílem“ znamená: proto, aby byla uchována osobní důstojnost dotyčného, volí se pomoc ke svépomoci (samaritánské dilema). Tato pomoc jistě představuje individuální oběť, uskutečňuje se však tak, aby přesun existenčních zdrojů neohrozil vlastní existenci a tím samotnou schopnost pomáhat.“¹⁷⁷

---

¹⁷⁵ Srov. JAN PAVEL II. *Sollicitudo rei socialis* (sociální encyklika). 1987, čl. 20 a 39

¹⁷⁶ RETHMANN, Albert-Peter. *Sociální encykliky Jana Pavla II. a sociálně-vědní pojetí práce*. In: FIALA, Petr – HANUŠ, Jiří – VYBÍRAL, Jan (eds.). *Katolická sociální nauka a současná věda, Interdisciplinární analýzy sociálních encyklik Jana Pavla II.* Praha: Vyšehrad, 2004, s. 138

¹⁷⁷ MOLITOR, Bruno. *Etika hospodářství*. Praha: Česká křesťanská akademie, 1998, s. 156

9. Duchovní rozměr práce

Polovina sociálních encyklik se věnuje práci také z pohledu duchovního. Přestože v první polovině 20. století byl ještě pojem spiritualita práce neznámý, encykliky následujícího období již na něm staví a mnoho problémů spojených s prací vysvětlují s pomocí duchovního obsahu nebo duchovního pohledu na práci jako činnost prováděnou osobami duchovními, kterými jsou z podstaty všichni lidé.

„(...) jednání velkopodniků aktivních v mezinárodním měřítku nesmí zůstat omezeno pouze na jediný cíl, na zvyšování prospěchu držitele akcií. (...) Tyto myšlenky se ostatně kryjí s požadavky, které v posledních letech pod heslem prospěchu třetí osoby zdůrazňují eticky a ekonomicky odůvodněnou nutnost rozšířit zájmové spektrum, v jehož rámci mají být činěna podnikatelská rozhodnutí.“¹⁷⁸

Církev se i později snaží podávat svědectví o nutné podpoře vědy, techniky, pokroku a dokonce hovoří o novátorství; upozorňuje však, že samoučelné navyšování např. počtu výrobků, hospodářského zisku nebo vlastní moci není hlavním účelem výroby. Tento účel vidí především ve službě celému člověku, tedy nejen v uspokojení jeho materiálních potřeb k vlastnímu fyzickému zabezpečení, ale také v uspokojení dalších požadavků intelektuálních, mravních, ale i v oblasti náboženského života a aktivit.¹⁷⁹

„Proto se musí označit za mylné jak nauky, které se pod rouškou klamně svobody staví proti nutným reformám, tak učení, které podřizuje základní práva jednotlivých osob a skupin kolektivní organizaci výroby. (...) Pracujícím se má (...) poskytnout možnost rozvinout schopnosti a osobnost přímo v práci. Když věnují s náležitou odpovědností této práci čas a sílu, mají mít všichni také dostatek klidu a volného času k životu rodinnému, kulturnímu, společenskému a náboženskému. Mají mít příležitost rozvíjet svobodně síly a schopnosti, které snad při svém zaměstnání mohou pěstovat jen skrovně.“¹⁸⁰

---

¹⁷⁸ RETHMANN, Albert-Peter. *Sociální encykliky Jana Pavla II. a sociálně-vědní pojetí práce*. In: FIALA, Petr – HANUŠ, Jiří – VYBÍRAL, Jan (eds.). *Katolická sociální nauka a současná věda, Interdisciplinární analýzy sociálních encyklik Jana Pavla II.* Praha: Vyšehrad, 2004, s. 133

¹⁷⁹ Srov. Dokumenty II. vatikánského koncilu. *Gaudium et spes* (pastorální konstituce). 1966, čl. 64

¹⁸⁰ Dokumenty II. vatikánského koncilu. *Gaudium et spes* (pastorální konstituce). 1966, čl. 65 a 67

9.1. Nutnost zabezpečení duchovních statků

O duchovním rozměru ve vztahu k duchovním statkům jako lidským potřebám hovoří prvně papež bl. Jan XXIII. v encyklice *Pacem in terris*, a to v souvislosti se státní mocí. Papež zdůrazňuje, že není možné připustit, aby byla státní moc obecně podřízena zájmu jednotlivce. Odvolává se na existenci státní moci jako na dobro, které je zde jako zprostředkovatel ostatních dober, jež jsou určena všem lidem. Povinnost nad tímto bdít přisuzuje bl. Jan XXIII. státní správě a právě v souvislosti s ní se vyslovuje nejen pro zachování správného řádu věcí. „(...) musíme svým synům připomenout, že obecně blaho se týká celého člověka: tj. potřeb jak těla, tak i ducha. Proto musí státní správa o dosažení tohoto blaha usilovat příhodnými prostředky i měrou: tak, aby byl zachován správný řád věcí, a aby občanům spolu se statky hmotnými zabezpečovala také statky duchovní.“¹⁸¹

Například práce, která je vykonávána svépomocně, může a velmi často také obsahuje jiný rozměr, který některým pracovníkům chybí v jejich klasické výdělečné činnosti. Další podstatnou výhodou této formy práce je také to, že pracovníci sami jsou ve velké míře autonomní v určování svého pracovního procesu, a to jak v jeho průběhu, tak např. i v jeho délce. Kromě toho se navíc neustále zvyšuje (a to bez ohledu na věk) podíl lidí, kteří se dobrovolně věnují aktivitám dobročinným, svépomocným nebo zastávají paralelně s vlastní výdělečnou činností ještě nějakou jinou čestnou funkci, která však není pouze formální.¹⁸² „Podmínkou mobilizace stávajícího pracovního potenciálu je, abychom rozšiřovali pojem práce a usilovali o jeho uznání. V budoucnu musí být přiznávána značně vyšší hodnota neplacené dobrovolné práci.“¹⁸³

„Nářek nad údajným úpadkem hodnot a „společnosti egoismu“ je od základu chybou. Tato lamentace zakrývá, že téměř třetina Evropanů se angažuje formou neplacených čestných funkcí a že toto číslo má vzestupnou tendenci. Ochota k takové činnosti stoupá ve všech věkových skupinách. (...) Žádané jsou úkoly, s nimiž se

¹⁸¹ JAN XXIII. *Pacem in terris* (encyklika). 1963, čl. 57

¹⁸² Srov. RETHMANN, Albert-Peter. *Sociální encykliky Jana Pavla II. a sociálně-vědní pojetí práce*. In: FIALA, Petr – HANUŠ, Jiří – VYBÍRAL, Jan (eds.). *Katolická sociální nauka a současná věda, Interdisciplinární analýzy sociálních encyklik Jana Pavla II.* Praha: Vyšehrad, 2004, s. 137

¹⁸³ RETHMANN, Albert-Peter. *Sociální encykliky Jana Pavla II. a sociálně-vědní pojetí práce*. In: FIALA, Petr – HANUŠ, Jiří – VYBÍRAL, Jan (eds.). *Katolická sociální nauka a současná věda, Interdisciplinární analýzy sociálních encyklik Jana Pavla II.* Praha: Vyšehrad, 2004, s. 136

dotyčný může identifikovat. Egoismus a altruismus vypadají neslučitelně, ale zde se spojují.¹⁸⁴

9.2. Relativita vlastnictví ve vztahu k dobru

Duchovní pohled na vlastnictví obohacuje dále papež Pavel VI., když na základě citátu sv. Ambrože¹⁸⁵ relativizuje podstatu majetku jako výlučného vlastnictví. Soukromé vlastnictví tak sice nezpochybňuje, ale nepřipisuje mu hodnotu práva bezvýhradného. Naopak objasňuje, že podle tradičního učení církevních otců a velkých teologů se právo na vlastnictví nikdy nesmí vykládat ke škodě obecného dobra¹⁸⁶.

Konstituce *Gaudium et spes* pak vyloženě připouští, aby mohl být institut soukromého majetku narušen tam, kde je jeho důvodem krajní nouze. Pak si smí člověk právě v takovéto nouzi opatřit to, co ke svému životu nezbytně potřebuje i z bohatství druhých.¹⁸⁷

9.3. Práce jako podíl člověka na stvoření

„Lidská práce, která se vynakládá na výrobu, směnu zboží nebo na poskytování hospodářských služeb, převyšuje ostatní složky hospodářského života, protože ty jsou svojí povahou jen prostředky.“¹⁸⁸

Samotný pojem spiritualita práce se nejlépe hodí k pojetí papeže bl. Jana Pavla II. Ten se vyjadřuje k potřebě oduševnění práce ve své encyklice *Laborem exercens*, kde předestírá myšlenku přibližování se k Bohu právě prostřednictvím lidské činnosti. „Jestliže církev pokládá za svou povinnost vyjadřovat své stanovisko k práci z hlediska její lidské ceny a mravního řádu, do něhož vstupuje, uvědomuje si v této věci svoji závažnou povinnost vůči službě, kterou vykonává pro celou zvěst evangelia – chápe

---

¹⁸⁴ RETHMANN, Albert-Peter. *Sociální encykliky Jana Pavla II. a sociálně-vědní pojetí práce*. In: FIALA, Petr – HANUŠ, Jiří – VYBÍRAL, Jan (eds.). *Katolická sociální nauka a současná věda, Interdisciplinární analýzy sociálních encyklik Jana Pavla II.* Praha: Vyšehrad, 2004, s. 139

¹⁸⁵ Není z Tvého majetku, co uštedřuješ chudákovi. Ty mu jen vracíš, co mu patří. Ty si přisvojuješ to, co bylo dáno pro společné užívání všem. Země patří všem, ne bohatým.

¹⁸⁶ Srov. PAVEL VI. *Populorum progressio* (sociální encyklika). 1967, čl. 23

¹⁸⁷ Srov. Dokumenty II. vatikánského koncilu. *Gaudium et spes* (pastorální konstituce). 1966, čl. 69

¹⁸⁸ Dokumenty II. vatikánského koncilu. *Gaudium et spes* (pastorální konstituce). 1966, čl. 67

zároveň svůj závazek vytvořit takovou spiritualitu práce, která pomůže všem lidem, aby se jejím prostřednictvím přiblížili k Bohu, Stvořiteli a Vykupiteli, aby se podíleli na jeho spasitelných plánech s člověkem a se světem.¹⁸⁹

Zdůrazňuje jednak prvek práce jako božského atributu¹⁹⁰, jednak přenáší tento atribut na člověka jako na obraz Boží¹⁹¹, protože utvrzuje v člověku vědomí, že se sám svojí činností účastní díla stvoření. Do popředí staví obzvláště samotného Krista, kterého – i v názvu příslušného odstavce – nazývá člověkem práce¹⁹².

„Muži a ženy, kteří vydělávají na živobytí sobě i rodině (...), mohou být právem přesvědčeni, že svou prací pokračují v díle Stvořitelově (...) a přispívají osobním přičiněním k uskutečnění Božího plánu v dějinách. (...) Křesťanské společenství neodvrací lidi od budování světa (...), ale spíše je k tomu zavazuje ještě přísněji. (...) Když člověk pracuje, nemění jenom svět a společnost, ale zdokonaluje i sám sebe.“¹⁹³

„Člověk má Boha napodobovat jak v práci, tak v odpočinku. Práce však musí ponechávat vnitřní prostor, kde se člověk připravuje na onen odpočinek, který chystá Pán svým služebníkům a přátelům. Tím je překročeno naše dosažitelné lidské poznání. To je skutečné evangelium práce, které může zjevit jen Bůh. Bůh v osobě Ježíše Krista se nám stal ve všem podobný a většinu svého života na zemi pracoval v tesařské dílně. To je nejvýmluvnější evangelium práce, které jasně říká, že lidská práce se nesmí hodnotit podle druhu vykonávané činnosti, nýbrž protože ji vykonává člověk jako bytost obdařená od Boha neskonaleou důstojností.“¹⁹⁴

Bl. Jan Pavel II. pak práci chápe jednoznačně jako prostředek k uskutečnění lidství člověka, ke kterému je dokonce Bohem přímo povolán, neboť „nevybočuje z rámce toho, co ve své podstatě obsahují slova prastarého biblického textu. Když se totiž člověk svou prací stává čím dál tím víc pánem země a potvrzuje – rovněž prací – svou vládu nad viditelným světem, nalézá se v každém případě a v každé etapě tohoto procesu v

¹⁸⁹ JAN PAVEL II. *Laborem exercens* (sociální encyklika). 1981, čl. 24

¹⁹⁰ Srov. JAN PAVEL II. *Laborem exercens* (sociální encyklika). 1981, čl. 25 „Můj Otec nepřestal pracovat...“ apod.

¹⁹¹ Srov. IUSTITA ET PAX. *Kompendium sociální nauky církve*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2008, s. 82-84

¹⁹² Srov. JAN PAVEL II. *Laborem exercens* (sociální encyklika). 1981, čl. 26-27

¹⁹³ Dokumenty II. vatikánského koncilu. *Gaudium et spes* (pastorální konstituce). 1966, čl. 34 a 35

¹⁹⁴ MARTINEK, Cyril. *Cesta k solidaritě. Nástin sociálního učení církve*. Svitavy: Trinitas, 1998, s. 102

linii prvotního Stvořitelova plánu; a tento plán je nutně a nerozlučně spjat s faktem, že člověk je stvořen jako muž a žena, "jako obraz Boží".¹⁹⁵, přičemž jako hlavní důvod pro toto tvrzení připomíná fakt, že práci koná osoba¹⁹⁶. Tento osobní charakter práce má zcela nezastupitelnou roli a má svůj podíl na stvoření, protože jen osoba může být obrazem Božím. Podmínka uvědomělosti a zároveň lidské svobody je proto pro výkon práce klíčová¹⁹⁷. Lidská práce tak dostává atribut mravní hodnoty.

Ve své další encyklice *Centesimus annus* varuje papež před konzumismem a ve vztahu k práci dodává, že právě konzumismus má v člověku moc vytěšňovat skutečné hodnoty včetně hledání smyslu lidského bytí. Duchovní prázdnota, která takto vzniká, přispívá k rozdělování světa na bohaté a chudé. Papeže se pak dotýká i to, že lidé nejsou připraveni za nápravu těchto stavů přinášet větší oběti a smiřují se stavem společnosti a přijetím vlastní pasivní role, když nenutí vlády k realizaci příslušných opatření, což je přístup, který přetrvává ve větší či menší míře až do dnešních dnů.¹⁹⁸

„Chudoba není hodnotou sama o sobě. Cena Ježíšem požadovaného zřeknutí se majetku nespočívá v samotném zřeknutí, nýbrž v takto získané svobodě a v nerozděleném soustředění se na práci pro Boží království.“¹⁹⁹

Duchovní rozměr práce a obecně lidské činnosti však není individualistický a vytržený ze sociálního kontextu. Církev nám připomíná, že práce nemá ani charakter nutnosti prosté obživy, ale není ani čistě božskou činností. Ukazuje nám, že jejím prostřednictvím také navazujeme spojení služby a lásky uprostřed lidské rodiny. Navíc na příkladu samotného Ježíše Krista, který sám svými rukama v Nazaretě pracoval, můžeme odvodit jednak samotné právo na práci, jednak také povinnost výhradně poctivé práce pro každou lidskou bytost. Právě na toto se křesťané mohou odvolávat, když práci pojímají jako participaci na zdokonalování Božího stvoření nebo dokonce jako přidružení se k vykupitelskému dílu Ježíše Krista.²⁰⁰

¹⁹⁵ JAN PAVEL II. *Laborem exercens* (sociální encyklika). 1981, čl. 4

¹⁹⁶ Srov. IUSTITIA ET PAX, *Kompendium sociální nauky církve*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2008, s. 93

¹⁹⁷ Srov. JAN PAVEL II. *Laborem exercens* (sociální encyklika). 1981, čl. 6

¹⁹⁸ Srov. JAN PAVEL II. *Centesimus annus* (sociální encyklika). 1991, čl. 36-39

¹⁹⁹ RAUSCHER, Anton. *Soukromé vlastnictví ve službách pracujícího člověka*. Praha: Česká křesťanská akademie, 1995, s. 14

²⁰⁰ Srov. Dokumenty II. vatikánského koncilu. *Gaudium et spes* (pastorální konstituce). 1966, čl. 67

„Tělesná práce a námaha nejsou v protikladu k namáhání se pro království Boží. Naopak mají mnoho společného. V mnoha podobenstvích hovoří Ježíš o práci. Způsob, jakým lidé pracují a jak svou práci prožívají, se pro ně stává obrazem Božího království.²⁰¹ Proto zdůrazňuje katolická sociální nauka, jak je vyjádřena v různých papežských encyklikách (...) takové vykonávání práce, které je přiměřené stvoření. Práce se má podílet na díle Stvořitele ve světě a zdokonalovat ho. Zároveň má práce sloužit společnosti.“²⁰²

---

²⁰¹ ASSLÄNDER, Friedrich – GRÜN, Anselm. *Práce jako duchovní úkol*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2011, s. 36

²⁰² ASSLÄNDER, Friedrich – GRÜN, Anselm. *Práce jako duchovní úkol*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2011, s. 31-32

Závěr

Papežské encykliky přináší řadu témat spojených s lidskou prací a věnují se jim z různých úhlů pohledu. Zcela patrný je trend encyklik v oblasti popisu práce jakožto specificky lidské činnosti. Zatímco první sociální encykliky častěji popisují stav věcí a definují souvztažnosti práce s jinými aspekty, pozdější dokumenty představují již samu lidskou práci jako nezastupitelnou hodnotu, která není jen předmětem více či méně spravedlivých vztahů, ale je s odhlédnutím od nich sama svou podstatou tvůrčím principem, který je společný Bohu i člověku jakožto jeho obrazu.

V sociálních encyklikách vykrystalizovalo cenné poselství charakteru práce jako jedinečné a nenahraditelné hodnoty lidství, kterou je třeba uchovat v co možná nejharmoničtěji se rozvíjející společnosti s mezinárodním přesahem.

Lidská práce se přímo dotýká důstojnosti lidské osoby, protože skrze práci se člověk dotýká nejen svých vlastních existenčních otázek, ale může skrze ni objevovat i duchovní dimenzi svého lidství, která ho vede k Bohu.

Seznam literatury

ASSLÄNDER, Friedrich – GRÜN, Anselm. *Práce jako duchovní úkol*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2011, s. 31-33, 35-39

Dokumenty II. vatikánského koncilu. *Gaudium et spes* (pastorální konstituce). 1966, čl. 34-37, 63-69, 71

IUSTITIA ET PAX, *Kompendium sociální nauky církve*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2008, s. 27-30, 82-84, 93-95, 100, 116, 118-128, 132, 138, 147-149, 170-174, 185-199, 218-222

JAN PAVEL II. *Centesimus annus* (sociální encyklika). 1991, předmluva a čl. 5-7, 10-12, 36-39, 44-52

JAN PAVEL II. *Laborem exercens* (sociální encyklika). 1981, předmluva a čl. 4, 6-7, 10, 13-14, 16-17, 19, 23-27

JAN PAVEL II. *Sollicitudo rei socialis* (sociální encyklika). 1987, čl. 20, 39

JAN XXIII. *Mater et Magistra* (sociální encyklika). 1961, předmluva a čl. 51, 57, 61, 64, 68-81, 106, 109, 111, 112, 135

JAN XXIII. *Pacem in terris* (sociální encyklika). 1963, čl. 57, 61-62, 64

Katechismus Katolické církve. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001, s. 441, 445-446, 472, 475, 477, 482-483

LEV XIII. *Rerum novarum* (sociální encyklika). 1891, čl. 7-8, 17, 27, 31-33, 36

MARTINEK, Cyril. *Cesta k solidaritě. Nástin sociálního učení církve*. Svitavy: Trinitas, 1998, s. 72-74, 76-81, 97-102, 110-111, 113, ISBN 80-86036-07-3

MOLITOR, Bruno. *Etika hospodářství*. Praha: Česká křesťanská akademie, 1998, s. 156, 164-165

ORGANIZACE SPOJENÝCH NÁRODŮ, *Všeobecná deklaráce lidských práv*. čl. 25

PAVEL VI. *Populorum progressio* (sociální encyklika). 1967, čl. 22-24, 28, 31

PESCHKE, Kare-Heinz. *Hospodářství z křesťanského pohledu*. Praha: Česká křesťanská akademie, 1996, s. 13-14, 17, 20, 24-25, 36-37, 45, ISBN 80-85795-25-6

PIUS XI. *Quadragesimo anno* (sociální encyklika). 1931, čl. 52-58, 64- 65, 68, 71, 74, 83

PIUS XII. *Vánoční rozhlasové poselství*. 1. 6. 1941

RAHNER, Karl – VORGRIMLER, Herbert. *Teologický slovník*. Praha: Zvon, 1996, s. 65-66, 262, 268, 317, 341, 382

RAUSCHER, Anton. *Soukromé vlastnictví ve službách pracujícího člověka*. Praha: Česká křesťanská akademie, 1995, s. 10, 12, 14-17, 36, ISBN 80-85795-23-X

RETHMANN, Albert-Peter. *Sociální encykliky Jana Pavla II. a sociálně-vědní pojetí práce*. In: FIALA, Petr – HANUŠ, Jiří – VYBÍRAL, Jan (eds.). *Katolická sociální nauka a současná věda, Interdisciplinární analýzy sociálních encyklik Jana Pavla II*. Praha: Vyšehrad, 2004, s. 125-127, 129-132, 136-139

SPIEKER, Manfred. *Katolická sociální nauka a sociální tržní hospodářství*. Praha: Česká křesťanská akademie, 1996, s. 9, 35, 37, 52-53, 69, 71, ISBN 80-85795-24-8

TUMPACH, Josef – PODLAHA, Antonín. *Soukromé vlastnictví. Dvě sociologických studií*. Praha: Cyrillo-Methodějská knihtiskárna a nakladatelství V. Kotrba, 1898, úvod, s. 14

Příloha – Koncentrace témat souvisejících s problematikou práce

Soukromé vlastnictví a zdůvodnění jeho původu	•	•	•					
Vlastnictví a kapitál ve vztahu k práci	•	•	•			•	•	
Problematika lidské důstojnosti ve vztahu k práci	•	•	•	•	•	•		
Obecný prospěch a role státu v pracovním procesu	•	•	•	•	•	•		•
Rodina ve světle práce včetně postavení ženy	•	•				•		•
Mzda		•	•					
Migrace za prací					•	•	•	
Duchovní rozměr práce				•	•	•		•
	1891	1931	1961	1963	1967	1981	1987	1991
	Rerum novarum	Quadragesimo anno	Mater et Magistra	Pacem in terris	Populorum progressio	Laborem exercens	Sollicitudo rei socialis	Centisimus annus
	Lev XIII.	Pius XI.	Jan XXIII.	Jan XXIII.	Pavel VI.	Jan Pavel II.	Jan Pavel II.	Jan Pavel II.